

Uchwała Nr X / 43 / 07
Rady Gminy Wąwolnica
z dnia 30 sierpnia 2007r.

w sprawie uchwalenia Strategii Rozwoju Gminy Wąwolnica na lata 2007 - 2015.

Na podst. art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity z 2001 r. Dz. U Nr 142, poz. 1591z póź. zm.)

Rada Gminy Wąwolnica
uchwala, co następuje:

§ 1

Uchwala się przedłożoną przez Wójta Gminy Wąwolnica Strategię Rozwoju Gminy Wąwolnica na lata 2007 – 2015 stanowiącą załącznik Nr 1 do uchwały.

§ 2

Traci moc uchwała Nr XXXIX/253/02 Rady Gminy Wąwolnica z dnia 5 października 2002 r. w sprawie Strategii Rozwoju Gminy Wąwolnica.

§3

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Wąwolnica.

§ 4

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Załącznik do Uchwały Rady Gminy Wąwolnica

Nr X/43/07 z dnia 30.08.2007r.

Strategia Rozwoju Gminy Wąwolnica na lata 2007-2015

Przygotowano na zlecenie Urzędu Gminy w Wąwolnicy przez:

Agencja Wspierania Inicjatyw Lokalnych S.A.
ul. Polska 14
60-595 Poznań

Spis treści

1.	Wprowadzenie	5
2.	Metodyka planowania strategicznego	7
2.1.	Struktura strategii.....	7
2.2.	Charakterystyka planowania strategicznego	8
2.3.	Zgodność z dokumentami strategicznymi.....	9
3.	Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej gminy	10
3.1.	Przestrzeń i środowisko.....	10
3.1.1.	Analiza położenia geograficznego gminy	10
3.1.2.	Położenie fizyczno-geograficzne	11
3.1.3.	Ukształtowanie powierzchni i geomorfologia.....	11
3.1.4.	Budowa geologiczna – kopaliny.....	12
3.1.5.	Hydrogeologia.....	13
3.1.6.	Użytkowanie gruntów.....	15
3.1.7.	Warunki klimatyczne.....	16
3.1.8.	Zanieczyszczenie środowiska	16
3.1.9.	Dziedzictwo kulturowe.....	17
3.1.10.	Atrakcje turystyczne.....	19
3.2.	Sfera społeczno - gospodarcza	20
3.2.1.	Charakterystyka demograficzna gminy.....	20
3.2.2.	Rozmieszczenie ludności.....	21
3.2.3.	Rynek pracy	22
3.2.4.	Źródła utrzymania ludności.....	25
3.2.5.	Służba zdrowia.....	25
3.2.6.	Kultura	25
3.3.	Infrastruktura techniczna	27
3.3.1.	Infrastruktura ochrony środowiska	27
3.3.2.	Infrastruktura energetyczna i zaopatrzenie w gaz.....	29
3.3.3.	Infrastruktura komunikacyjna	30
3.3.4.	Infrastruktura informacyjna.....	31
3.4.	Infrastruktura społeczna	32

3.4.1.	Oświata	32
3.5.	Zarządzanie w Gminie Wąwolnica	33
3.5.1.	Analiza finansów Gminy Wąwolnica	33
3.5.2.	Kapitał społeczny.....	35
4.	Analiza SWOT poszczególnych obszarów problemowych	37
4.1.	Założenia metodologiczne analizy.....	37
4.2.	Analiza SWOT – główne obszary problemowe	38
4.2.1.	Środowisko przyrodnicze i turystyka.....	38
4.2.2.	Sfera społeczna.....	39
4.2.3.	Infrastruktura techniczna	40
4.2.4.	Gospodarka.....	40
5.	Analiza strategiczna rozwoju Gminy Wąwolnica	41
5.1.	Misja i wizja Gminy Wąwolnica	43
5.2.	Cele operacyjne strategii rozwoju gminy.....	44
5.3.	Cel nr I - Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej oraz jego celeoperacyjne 44	
5.4.	Cel nr II – Wsparcie lokalnej gospodarki	46
5.5.	Cel nr III – Rozwój usług dla mieszkańców	47
5.6.	Źródła finansowania	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki. 8
5.7.	Krótki opis konsultacji społecznych	48
6.	Monitorowanie realizacji strategii.....	49
6.1.	Ocena efektywności wdrażania oraz aktualizacja strategii.....	52
7.	Podsumowanie.....	55

1. Wprowadzenie

Przygotowanie podstawowego dokumentu strategicznego jednostki terytorialnej, Strategii Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy, jest procesem długotrwałym i skomplikowanym. Otwarty charakter dokumentu oraz jego forma (wyrażenie zbioru potrzeb) powoduje konieczność szerokiego zaangażowania społecznego oraz pozyskania opinii na temat oczekiwań rozwojowych.

Gmina Wąwolnica zmierzyć się musi w latach 2007-2015 z szeregiem istotnych problemów społecznych i technicznych, wśród których wymienia się m.in.: migrację ludności z obszaru gminy, problemy rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, słabo rozwiniętą infrastrukturę techniczną i społeczną. Strategia rozwoju formułuje te problemy oraz proponuje sposoby zmiany istniejącego stanu rzeczy.

Strategia Rozwoju Gminy Wąwolnica na lata 2007-2015 wskazuje podstawowe cele strategiczne, planowane do realizacji w założonym okresie oraz sposoby ich wdrażania. Niezbędne jest współdziałanie władz samorządowych oraz społeczności lokalnej dla efektywnego wprowadzenia w życie przyjętych zapisów. Strategia, jako dokument „żywy” i podlegający aktualizacji w pewnych odcinkach czasu ulegać będzie z pewnością korektom dostosowującym ją do zmieniających się warunków otoczenia. Korekty te nie będą jednak wykraczać poza zakres założonych celów strategicznych.

Misja gminy Wąwolnica, którą jest stworzenie silnego gospodarczo i społecznie obszaru, przy wykorzystaniu walorów przyrodniczo – krajobrazowych, determinuje działania wpływające na wdrażanie Strategii.

W obliczu okresu programowania funduszy strukturalnych UE w latach 2007-2013 oraz 2014 – 2020 koniecznością staje się lepsze wykorzystanie dostępnych środków. Strategia wskazuje sposoby realizacji celu, jakim jest poprawa absorpcji funduszy unijnych. Dokument formułuje ponadto podstawowe obszary wymagające zmiany stanu istniejącego, wśród nich są działania na rzecz poprawy infrastruktury technicznej i społecznej, rozwoju gospodarczego gminy oraz podniesienia poziomu życia mieszkańców.

Wdrożenie strategii, właściwe monitorowanie jej realizacji (zwłaszcza pod kątem efektywności działań) oraz pozytywne zakończenie planowanych przedsięwzięć przyczyni się do poprawy komfortu życia mieszkańców.

W przygotowaniu Strategii Rozwoju Gminy Wąwolnica uczestniczyły następujące osoby:

L.p.	Imię i nazwisko	Instytucja
1.	Franciszek Woch	IUNG Puławy
2.	Jan Abramek	Sołtys wsi Stanisławka
3.	Kazimierz Antoń	Przedsiębiorca z Rąbłowa
4.	Elżbieta Gawdzik	Regionalne Towarzystwo Przyjaciół Wąwolnicy
5.	Stanisław Kowalik	Sołtys wsi Celejów, Radny Gminy Wąwolnica
6.	Barbara Kruk	Urząd Gminy Wąwolnica
7.	Elżbieta Kruk	OSP w Wąwolnicy
8.	Piotr Kruk	Urząd Gminy Wąwolnica
9.	Jadwiga Majewska	Dyrektor Gimnazjum w Wąwolnicy
10.	Sylwester Niezabitowski	radny Gminy Wąwolnica
11.	Eugeniusz Nowocień	IUNG Puławy
12.	Bolesław Padło	Gimnazjum w Wąwolnicy, Radny Gminy Wąwolnica
13.	Sławomir Partycki	prezes Regionalnego Towarzystwa Przyjaciół Wąwolnicy
14.	Gerard Potakiewicz	Zespół Lubelskich Parków Krajobrazowych
15.	Bogumiła Sarnowska	Sołtys wsi Łopatki, radna Gminy Wąwolnica
16.	Krzysztof Siejko	Dyrektor Samodzielnego Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego dla Psychiczenie i Nerwowo Chorych w Celejowie
17.	Ewa Skowronek	Dyrektor Przedszkola Samorządowego w Wąwolnicy
18.	Aneta Sosik-Kierszniewska	Urząd Gminy Wąwolnica
19.	Agata Boruch	Dyrektor Szkoły Podstawowej w Wąwolnicy
20.	Bogumiła Szyszkowska	Gospodarstwo agroturystyczne w Zarzece
21.	Henryk Wartacz	Urząd Gminy Wąwolnica
22.	Krzysztof Wasilewski	Urząd Gminy Wąwolnica
23.	Krzysztof Wąciór	Grupa Producentcka „UNIA” /Karmanowice/
24.	Genowefa Wiejak	Dyrektor Szkoły Podstawowej w Rąbłowie
25.	Dariusz Wójcik	Materne Polska w Łopatkach
26.	Piotr Zadora	Dyrektor Szkoły Podstawowej w Karmanowicach
27.	Jacek Zuchniarz	Rolnik wsi Zarzeka, radny Gminy Wąwolnica
28.	Marta Zuchniarz	SP ZOL w Wąwolnicy
29.	Marian Żaba	Starostwo Powiatowe w Puławach
30.	Jan Chochowski	Przewodniczący Rady Gminy Wąwolnica

31.	Andrzej Marczak	Radny Gminy Wąwolnica
32.	Marek Bieliński	Radny Gminy Wąwolnica
33.	Dariusz Butrym	Radny Gminy Wąwolnica
34.	Jan Chabros	Radny Gminy Wąwolnica
35.	Tomasz Falba	Radny Gminy Wąwolnica
36.	Cezary Stadnicki	Radny Gminy Wąwolnica
37.	Wanda Kruk	Radny Gminy Wąwolnica
38.	Anna Matraszek-Furtak	Radny Gminy Wąwolnica
39.	Anna Podkowińska	Radny Gminy Wąwolnica
40.	Adam Rukasz	Radny Gminy Wąwolnica
41.	Aldona Kozińska	Radny Gminy Wąwolnica
42.	Konrad Gawda	Radny Gminy Wąwolnica
43.	Andrzej Woś	Radny Gminy Wąwolnica

2. Metodyka planowania strategicznego

2.1. Struktura strategii

Strategia powinna określać cel, jakim jest rozwiązanie określonych problemów społecznych (czyli np. poprawa sytuacji ludzi starych, niepełnosprawnych lub zmiana na lepsze wybranych obszarów życia społecznego np. mieszkalnictwa) oraz sposób, w jaki można go osiągnąć. Bardzo ważne jest określenie wskaźników, według których oceniamy zmiany.

Podstawowe zasady strategii to:

- ekonomia sił i środków (ocena ilości i jakości zasobów ludzkich, materialnych i finansowych oraz rezerw na wypadek przedłużania się działań lub konieczności ich intensyfikacji),
- zespolenie wysiłków (ludzi, środków, pieniędzy),
- zachowanie swobody działań w sytuacjach krytycznych,
- inicjatywa w sytuacjach nieprzewidzianych.

Na strategię składa się: diagnoza, cel strategiczny (ogólny), cele szczegółowe (operacyjne), metody realizacji celu (zadania i projekty) oraz harmonogram.

Diagnozy należy dokonać dwukrotnie. Najpierw szukając uzasadnienia ideowego dla dokonywanej czy zamierzonej zmiany. Potem kiedy formułuje się cele strategii, szczególnie cele szczegółowe. Wówczas opracowanie diagnozy wymaga:

- danych statystycznych z wiarygodnych źródeł,
- rozkładu tych danych w czasie, aby zaobserwować tendencje danego zjawiska.

Brak bazy informacyjnej uniemożliwia podejmowanie trafnych decyzji. Ustalenie priorytetów nie może opierać się na intuicji władz lokalnych lub danej społeczności, ani być skutkiem presji partii politycznych. Najlepszy dostęp do danych mają z reguły departamenty polityki regionalnej odpowiedniego województwa.

Cechy diagnozy:

1. Diagnoza musi uwzględniać cały kontekst społeczny i gospodarczy, w jakim funkcjonuje społeczność lokalna. Ważna jest nie tylko sytuacja materialna, ale też warunki i rynek pracy, stan środowiska naturalnego, bezpieczeństwo, opieka zdrowotna, edukacja, kultura, komunikacja i obiekty turystyczne oraz infrastruktura handlowa, mieszkaniowa, a także porównanie sytuacji danego województwa, powiatu i gminy z pozostałymi. Powinna powstać problemowa „mapa” województwa, powiatu i gminy, ukazująca ich silne i słabe strony.
2. Diagnoza musi uwzględniać i wskazywać zasoby zarówno materialne, jak ludzkie, a także organizacyjne. Te już istniejące i potencjalne.
3. Diagnoza musi uwzględniać tendencje, kontekst czasowy.
4. Istotnym jest utrzymanie aktualności diagnozy i strategii.

Cele strategiczne (ogólne). Należy dążyć do tego, aby był jeden, główny cel strategii i stanowił dla danej społeczności istotny element ładu społecznego. W przypadku Strategii Gminy wskazane jest wyznaczenie kilku równorzędnych celów strategicznych.

Cele szczegółowe (operacyjne). Stanowią one konkretyzację celów strategicznych oraz ich rozwinięcie w kierunku większego stopnia szczegółowości. Realizacja poszczególnych celów operacyjnych jest możliwa poprzez wyznaczenie właściwych zadań i projektów.

Metody realizacji celów. W ujęciu strategicznym cele są realizowane poprzez wyznaczenie zadań dla każdego z celów oraz przypisanych im projektów. Realizacja zadań wpływa na wdrażanie celów, z których zadania i projekty wynikają.

Harmonogram. Harmonogram musi uwzględniać preferencje partnerów oraz wszystkie bariery, których pokonanie może odwlekać zakończenie działań.

- pierwszy etap przygotowawczy – mobilizacja sił i środków, operacjonalizacja celów, ustalenie zasad współpracy z partnerami, ustalenie liderów i osób odpowiedzialnych,
- drugi etap działanie – bezpośrednia realizacja celu,
- trzeci etap – porównanie działania i jego celu z osiągniętymi rezultatami według wcześniej przewidzianych i przyjętych wskaźników.

2.2. Charakterystyka planowania strategicznego

Proces strategicznego planowania Gminy Wąwolnica przeprowadzono według metodyki uwzględniającej szeroki współdział społeczności lokalnej w tworzeniu wieloletniego planu rozwoju gminy. Przy opracowaniu strategii rozwoju Gminy Wąwolnica oparto się na kilku fundamentalnych zasadach. Pierwszą z nich jest zasada **planowania**

partnerskiego opartego na osiągnięciu konsensusu przy podejmowanych decyzjach. Jednocześnie zachowana była **zasada otwartości przygotowywanych kierunków rozwojowych**, co zwiększyło społeczną akceptację decyzji. Kolejną zasadą przestrzeganą przy opracowaniu strategii rozwoju była **zasada kreatywności i innowacyjności spojrzenia na uwarunkowania**. Kreatywne podejście oparte na znajomości istniejących uwarunkowań formalno-prawnych daje możliwość określenia własnej drogi rozwoju dostosowanej do specyficznych uwarunkowań rozwoju gminy.

Opracowana strategia rozwoju zawiera cele strategiczne pierwszego rzędu, które zostały rozwinięte w celach bardziej szczegółowych drugiego rzędu. Zadania zawarte w strategii rozwoju służą realizacji zakreślonych celów strategicznych. Cele strategiczne wraz z zadaniami stanowią podstawę do sformułowania programów rozwojowych na poziomie gminy.

Tworząc strategię przestrzegano zasady, aby władzom gminy nie przypisać roli centralnego planisty w warunkach samodzielności i niezależności różnych podmiotów działających na terenie jednostki. Przy funkcjonującym systemie politycznym opartym na demokracji i mechanizmach gospodarki rynkowej rozwój sytuacji na poziomie gminy jest wypadkową oddziaływania wielu niezależnych czynników. Czynniki te są w uwarunkowaniach zewnętrznych kształtowane przez podmioty regionalnej i krajowej sceny społeczno-politycznej.

Nieodzowną zasadą jest też zachowanie **konsensusu wokół misji i celów rozwoju**. Przestrzeganie tej zasady będzie owocowało na poziomie gminy zgodnością działań. Przy opracowaniu strategii przyjęto założenie, że głównym celem władz gminy jest organizowanie współpracy i stwarzanie warunków dla wspólnego realizowania strategii rozwoju.

Przy formułowaniu celów strategii rozwoju i zadań realizacyjnych wzięto pod uwagę funkcjonujące uwarunkowania prawne, które określają ogólne ramy możliwych rozwiązań zaproponowanych w strategii rozwoju. Opracowana strategia jest **dokumentem otwartym**. Oznacza to, iż nie jest to dokument dany raz na zawsze, ale wraz z upływem czasu będzie wymagał uaktualnienia i adaptacji do zmieniających się warunków.

2.3. Zgodność z dokumentami strategicznymi

Niniejsze opracowanie zostało przygotowane na podstawie następujących dokumentów o charakterze programującym:

1. Narodowa Strategia Spójności,
2. Lubelski Regionalny Program Operacyjny (2007 – 2013),
3. Strategia Gminy Wąwolnica (2004 – 2006),

4. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego,
5. Studium Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wąwolnica,
6. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Wąwolnica,
7. Wieloletni Plan Inwestycyjny Gminy Wąwolnica.

Konstrukcja Strategii, w znaczącym stopniu, opiera się na dokumentach programujących absorpcję środków Unii Europejskiej na lata 2007-2013 wypływających z projektu Narodowej Strategii Spójności. Dokument jest również wynikiem konsultacji społecznych realizowanych w maju oraz czerwcu 2006 roku.

3. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej gminy

3.1. Przestrzeń i środowisko

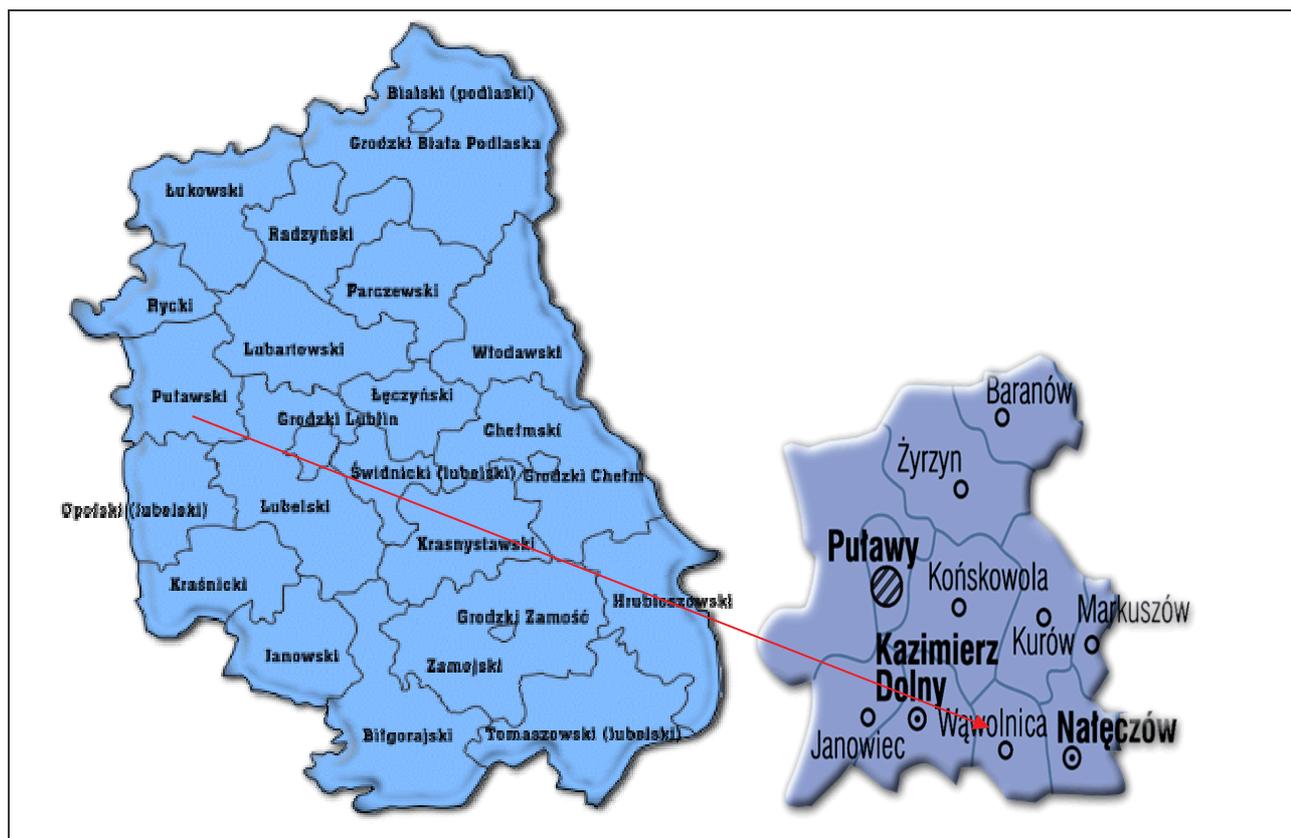
3.1.1. Analiza położenia geograficznego gminy

Gmina Wąwolnica leży w środkowo-zachodniej części województwa lubelskiego, między Nałęczowem i Kazimierzem Dolnym, przy drodze wojewódzkiej nr 830 Lublin-Kazimierz-Puławy. Drogą wiodącą przez Karmanowice i Kurów ma połączenie z międzynarodową trasą nr 17 Warszawa – Lwów. Przez teren gminy przebiega szerokotorowa linia kolejowa Warszawa - Lublin, z przystankiem w Łopatkach oraz wąskotorowa linia kolejowa Nałęczów - Karczmiska, ze stacją w Wąwolnicy.

Gmina Wąwolnica jest gminą rolniczą o powierzchni niewiele ponad 62 km², z czego użytki rolne zajmują 80,6% a lasy 12,93 % jej powierzchni. Przepływa przez nią rzeka Bystra, która wchodzi w skład dorzecza rzeki Wisły.

Gmina Wąwolnica sąsiaduje z siedmioma gminami: Kazimierz Dolny, Karczmiska, Poniatowa, Wojciechów, Nałęczów, Kurów i Końskowola. Najbliższymi miastami są: Nałęczów - w odległości 3 km od granicy gminy, Kazimierz Dolny - 18 km, Puławy - 18 km, Opole Lubelskie - 18 km i Lublin - 25 km.

Położenie Gminy Wąwolnica na tle województwa lubelskiego oraz powiatu puławskiego przedstawiają mapy poniżej.

Źródło: www.gminy.pl

Gmina Wąwolnica składa się z 17 sołectw: Bartłomiejowie, Celejów, Grabówki, Huta, Karmanowice, Kębło, Łąki, Łopatki, Łopatki-Kolonia, Mareczki, Rąblów, Rogalów, Stanisławka, Wąwolnica, Zarzeka, Zawada i Górzyńskie.

3.1.2. Położenie fizyczno-geograficzne

Pod względem fizycznogeograficznym gmina Wąwolnica jest położona w północnej części Wyżyny Lubelskiej - w większości na Płaskowyżu Nałęczowskim, a jedynie południowe krańce na Równinie Bełżyckiej. Hydrograficznie leży w środkowej części zlewni rzeki Bystrej.

3.1.3. Ukształtowanie powierzchni i geomorfologia

Rzeźba obok klimatu i gleb jest jednym z ważniejszych przyrodniczych czynników występowania erozji wodnej. Południowa i północna część obszaru gminy jest usytuowana na wysokości 190 - 210 m. n.p.m., a środkowa /w dolinie rzeki Bystrej/ na wysokości od 165 m. n.p.m. w części wschodniej, do 145 m n.p.m. w części zachodniej. Najwyższe

wysokości bezwzględne występują w północno-wschodniej części gminy - 228,4 m n.p.m., a najniższe w dolinie Bystrej k/Celejowa - 136 m n.p.m. Wysokości względne dochodzą do 50 m. Ukształtowanie obszaru gminy jest bardzo zróżnicowane. Wyraźne piętno na krajobraz wywiera głęboko wcięta dolina rzeki Bystrej. Układ doliny jest równoleżnikowy, dlatego na obszarze zlewni i gminy przeważają stoki o ekspozycji południowej i północnej. Najbardziej strome i rozczłonkowane formami erozji liniowej są zbocza doliny Bystrej i doliny dopływów bocznych. Nad stromymi zboczami dolin występuje lekko falisty płaskowyż. Istniejący na tym terenie układ komunikacyjny potęguje erozję. Powstałe w wyniku jej działania wąwozy są utrudnieniem dla mieszkańców, jednak ich malowniczość może być magnesem przyciągającym turystów.

3.1.4. Budowa geologiczna – kopaliny

Płaskowyż Nałęczowski jest zbudowany z utworów czwartorzędowych i trzeciorzędowych. Na utworach trzeciorzędowych zalegają czwartorzędowe utwory glacialne i fluwioglacialne, przede wszystkim gruba dwudzielna warstwa glin zwałowych, położona jedna nad drugą, lub rozdzielona utworami fluwioglacialnymi /żwiry i piaski ze żwirami/ lub limniglacialnymi /iły, mułki, drobne piaski/. Wszystkie te utwory są związane z maksymalnym stadiem zlodowacenia środkowopolskiego. Lodowiec przez dłuższy czas opierał się o krawędź wyższego poziomu powierzchni podczwartorzędowej, momentami zaś przekraczał dolinę Bystrej. Podczas zlodowacenia bałtyckiego, kiedy zaczęły się osadzać lessy, Płaskowyż Nałęczowski był obszarem silnie urzeźbionym, w przeciwieństwie do bardzo słabo rozciętej Równiny Bełżyckiej. Pokrywa lessowa powstała podczas jednego cyklu, przerywanego na krótko okresami ociepleń, w czasie których tworzyły się inicjalne poziomy gleby kopalnych (4).

Less nie tworzy jednej zwartej pokrywy, lecz jest podzielony na szereg płatów. Duże płaty występują w północnej części Gminy /Celejów/ i w północno-wschodniej /Rogalów, Zgórzyńskie/. Kilka większych płatów przylega od południa do doliny Bystrej /płat Rąbłowa, Grabówek, Marcetek i Wąwolnicy/. Ponadto od Celejowa na wschód, na krawędzi zbocza doliny Bystrej lub na równoległych do niej piaszczystych wałach kemowych ciągnie się szereg niewielkich „czapek lessowych”. Pokrywa lessowa powtórzyła w zasadzie wcześniejsze elementy urzeźbienia terenu. Miąższość pokrywy lessowej jest zróżnicowana. Na terenie Gminy maksymalne jej wartości w dużych płatach dochodzą do 30 m. Less nie występuje w dolinie Bystrej i jej dopływów, w tzw. Niece Karmanowickiej /Celejów-Karmanowice-Łopatki/ oraz w południowej części Gminy, należącej do Równiny Bełżyckiej. Równinę Bełżycką budują utwory kredy i lokalnie trzeciorzędu, pokryte kilkumetrowym płaszczem glin zwietrzelinowych, strzępów glin zwałowych i piaskami różnego pochodzenia.

3.1.5. Hydrogeologia

Naprzemianległe ułożenie warstw o różnej przepuszczalności utworów kredy, trzeciorzędu i czwartorzędu, duża zmienność litologiczna skał węglanowych przy ogólnym nachyleniu warstw ku północy oraz wpływ tektoniki komplikuje warunki występowania i krążenia wód podziemnych. Na analizowanym terenie istnieją dwa zasadnicze piętra wodonośne: kredowe i czwartorzędowe. Wody podziemne są przeważnie typu warstwicowo- szczelinowego i występują w kilku odrębnych zbiornikach. Ze względu na różnice w obiegu wody, jej jakość, dostępność i zasobność, na terenie gminy Wąwolnica można wydzielić trzy regiony hydrograficzne:

1. Dolina rzeki Bystrej - wraz z przyległym obszarem znajduje się pod wpływem reżimu wód powierzchniowych oraz wód spływających szczelinami skał kredowych z obszarów wierzchowinowych. Jest ona wycięta w skałach kredowych i częściowo wypełniona osadami czwartorzędowymi: piaskami, żwirami, ilastymi madami starszymi, torfami i ilasto-piaszczystymi madami młodszymi. Dolna warstwa mad uniemożliwia podsięk wód kredowych, zaś górna utrudnia infiltrację wód opadowych, co powoduje, że dno doliny jest podmokłe. Podmokłościom sprzyja również płaskość terenu doliny Bystrej, uniemożliwiająca szybki odpływ wód opadowych i roztopowych. Niewielka siła erozyjna rzeki i duże zasilanie doliny wodami z piętra kredowego przejawia się w istnieniu licznych źródeł i wysięków wody.

Na terenie Gminy występuje 11 źródeł /Bartłomiejowice - 4, Rąblów - 2, Celejów - 2, Rogalów, Wąwolnica i Zarzeka - po 1/. Wszystkie źródła są położone w dolinie rzeki Bystrej i są źródłami przykorytowymi lub podzboczowymi. Wody z utworów wieku kredowego wypływają niekiedy z kilku szczelin, tworząc linie wypływów na kontakcie skał o różnej przepuszczalności. Ich wydajność waha się od kilku do kilkunastu litrów na sekundę. Największą wydajność posiada źródło w Wąwolnicy - 93 l/s. Wody źródlane wykazują dość wysoki stopień mineralizacji.

2. Wody wierzchowinowe z głównym zbiornikiem wodonośnym w opokach kredowych. Ich zwierciadło występuje na głębokości od kilkunastu do 50 metrów. Jest ono nachylone, zgodnie z nachyleniem utworów kredowych - ku północy. Warunki krążenia wód są tu bardzo skomplikowane - typu szczelinowo-warstwowego. Miejscami, płytko pod powierzchnią występują w piaskach czwartorzędowych na zwietrzelinie margli kredowych wody typu wierzchówkowego. Dochodząc miejscami do powierzchni ziemi wypełniają okresowo niewielkie zagłębienia terenu.

Do tego regionu hydrograficznego należy cała południowa i centralna część Gminy - z wyjątkiem doliny Bystrej.

3. Obszary wierzchwinowe pokryte lessem z użytkowanymi wodami czwartorzędowymi. Pod osadami lessowymi wody podziemne występują na głębokości 10-25 m w spągu lessów lub w stropie piaszczystych glin zwałowych. Zwarty obszar występowania tego typu wód ciągnie się w północnej części gminy od Stoku przez Karmanowice, Łopatki i dalej do Kolonii Drzewce. Wody polesowe wychodzą na powierzchnię w dnach głęboko wciętych wąwozów, w postaci mało wydajnych źródeł, młak i wysięków, najczęściej okresowych lub epizodycznych. Wąwozy takie spotkać można na obszarze obrębów: Zawada i Zgórzyńskie.

Powierzchniowa sieć wodna na obszarze Gminy Wąwolnica jest dosyć uboga. Większa część obszaru leży w dorzeczu Bystrej - prawobrzeżnego dopływu Wisły. Północne skrawki gminy /część Karmanowic/ odwadnia Strumyk Olszowiecki i Potok Klementowicki - dopływ Kurówki.

Zarówno źródła, jak i ujście Bystrej leżą poza granicami Gminy. Rzeka silnie meandrując, płynie dnem płaskiej, miejscami podmokłej doliny, przecinając obszar gminy z południowego-wschodu na północny zachód. Średni przepływ Bystrej wynosi 1,2 m³/sekundę z maksymalnym w kwietniu i marcu, podczas wiosennych roztopów, a minimalnym w styczniu. Rzeka Bystra na terenie Gminy ma kilka dopływów prawostronnych - w Zarzece, Zgórzyńskiem i Rogalowie, oraz jeden lewostronny - w Marczkach. Obecnie na skutek obniżania się poziomu wód podziemnych wyżej wymienione cieką stałe zmieniły się w okresowe.

Z istniejących niegdyś dużych kompleksów stawów w dolinie Bystrej /Celejów, Zarzeka, Wąwolnica/ obecnie funkcjonują jedynie - zmniejszone powierzchniowo - stawy w Celejowie i Karmanowicach.

Wody termalne - odwierty próbne przeprowadzone przez Instytut Górnictwa wykazują obecność wód termalnych na terenie całej gminy. Ich temperatura jest zależna od głębokości i przedstawia się następująco:

głębokość odwiertu (w metrach)	temperatura (w °C)
500	24,1
750	23,5 - 28,6
1250	38,0
1750	46,0

2000	61,3
2500	71,7
3000	83,0
3500	94,2
4000	104,6

Wody te nadają się do eksploatacji i wykorzystania.

3.1.6. Użytkowanie gruntów

Analizę użytkowania gruntów w gminie Wąwolnica przeprowadzono na podstawie danych z rejestrów pomiarowo-klasyfikacyjnych. Dane zawiera poniższa tabela.

Struktura użytkowania gruntów.

	Użytki rolne	Grunty orne	Sady	Łąki / Pastwiska	Lasy i zadrzew.	Wody	Zabudowa	Nieużytki
% powierzchni gminy	80,6	70,3	2,8	3,5 / 4,0	14,6	0,64	0,2	0,4

W użytkach zielonych 48% przypada na łąki, a na pastwiska - 52%. Zdecydowana większość łąk jest położona w dolinie rzeki Bystrej. Część użytków zielonych, szczególnie w Wąwolnicy, Zarzece i Łąkach, stanowi wspólnotę gruntową, pozostałe są we władaniu indywidualnym. Przestrzenne rozmieszczenie pastwisk w większości pokrywa się z silnym urzeźbieniem terenu.

Wody stałe w Gminie zajmują małą powierzchnię - 38,25 ha, co stanowi 0,64% powierzchni ogólnej. Małą powierzchnię zajmują również lasy - 807,16 ha, co stanowi tylko 12,93% powierzchni ogólnej gminy.

Lesistość gminy jest niska i wynosi ok. 15% przy średniej powiatu 23% i krajowej 27%. Dominuje własność prywatna lasów. Jedynie 15 ha /1,9%/ zajmują lasy państwowe. Lasy prywatne¹ zajmują 767 ha, co stanowi ok. 10% powierzchni całej gminy.

Największe powierzchnie leśne występują na terenie wsi : Wąwolnica (114, 44 ha) i Zarzeka (105,46 ha), a najmniejsze na terenie wsi Kolonia Łopatki (6,36 ha) i Stanisławka (11,15 ha). Na terenie całej Gminy występuje 240 kompleksów leśnych z czego 135 stanowią kompleksy o powierzchni od 0,1-1,00 ha, a tylko 9 kompleksy największe tj.

¹ Według uproszczonych planów urządzenia lasów

powyżej 20 ha. To co szczególnie utrudnia gospodarkę leśną to duża ilość działek leśnych 3500 i duża ilość właścicieli 1810.

Przeważają drzewostany naturalne wytworzone z gatunków drzew liściastych. Z gatunków głównie występujących dominuje grab w wieku 50-60 lat, rzadziej występuje dąb w wieku 50-70 i brzoza w wieku ok. 50 lat. Są to głównie drzewostany młodszych klas wieku, nie ma praktycznie drzewostanów rębnych. Uwarunkowania przyrodnicze (gleba, klimat) sprawiają iż dominują tu najbardziej żyzne siedliska leśne, głównie las świeży. Potencjał ten nie jest wykorzystany, gdyż miejsce naturalnych drzewostanów grabowych powinny zająć sztucznie wprowadzane drzewostany dębowo-bukowe z domieszką drzew iglastych, modrzewia i jodły.

Niestety zalesienia na terenie Gminy Wąwolnica cieszą się niewielkim zainteresowaniem, Gmina w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego nie ma również wyznaczonej granicy rolno-leśnej. „Krajowy program zwiększenia lesistości kraju” przewiduje do zalesienia w latach 1997-2020 na terenie Gminy Wąwolnica powierzchnię 57,85 ha. W latach 1992-2004 w ramach dofinansowania z budżetu Państwa (głównie Fundusz Leśny) zalesiono powierzchnię 2,82 ha, a w ramach funduszy Gminnych powierzchnię 3,20 ha.

3.1.7. Warunki klimatyczne

Obszar Gminy Wąwolnica znajduje się w Opolsko-Puławskiej dziedzinie klimatycznej - w Lubelsko-Chełmskiej dzielnicy o opadach atmosferycznych na poziomie około 600 mm, średniej temperaturze powietrza /na poziomie rzeczywistym/ od 7,6^o C do 7,8^o C (4). Większość, bo ok. 60% napływających mas powietrza jest typu polarno-kontynentalnego, a ok. 34% - polarno-morskiego. Okres wegetacyjny - ze średnią temperaturą dobową powyżej +5° C trwa 216-218 dni a okres gospodarczy - z temperaturą powietrza powyżej +2,5^o C trwa 250 dni i jest najdłuższy w skali województwa.

3.1.8. Zanieczyszczenie środowiska

Na obszarze Gminy Wąwolnica nie prowadzi się regularnych badań stanu czystości powietrza. Z analizy przeprowadzonej w ramach raportu WIOŚ można wnosić, że na terenie gminy ogólny stan czystości powietrza jest zadowalający. Lokalne przekroczenia mogą występować jedynie w sezonie grzewczym i są skutkiem spalania gorszych gatunków węgla.

Płynąca przez Gminę Wąwolnica rzeka Bystra jest stosunkowo czysta. Jej stopień czystości nie jest jednak zadawalający. Średnie wartości wskaźników zanieczyszczeń na przebiegu rzeki przez gminę, kształtują się na poziomie II klasy.

W ostatnich latach obserwuje się znaczną poprawę jakości wód poniżej Wąwolnicy, ze względu na powstanie nowej oczyszczalni ścieków i podłączanie kolejnych gospodarstw do sieci kanalizacyjnej.

O ogólnym stanie czystości wód podziemnych świadczą wyniki badań przeprowadzanych przez sanepid. Są one w pełni pozytywne, co oznacza, że woda ze wszystkich ujęć w gminie spełnia parametry dla wody przeznaczonej do spożycia.

Podwyższoną zawartość związków żelaza występującą w wodzie pochodzącej z ujęć w Karmanowicach i Rąbłowie likwiduje się podczas procesu uzdatniania.

Potencjalnymi rodzajami nadzwyczajnych zagrożeń środowiska na terenie gminy są:

- katastrofy drogowe przy przewozie materiałów niebezpiecznych,
- skażenia toksycznymi środkami przemysłowymi (awaria urządzeń zawierających amoniak w materne-polska w łopatkach,
- pożary (szczególnie kompleksów leśnych),
- powodzie i podtopienia związane z wodami opadowymi lub roztopowymi.

3.1.9. Dziedzictwo kulturowe

Gmina posiada unikalne i zróżnicowane warunki przyrodniczo-krajobrazowe, charakterystyczne dla Płaskowyżu Nałęczowskiego. W krajobrazie malowniczo zaznacza się głęboko wcięta dolina rzeki Bystrej oraz wąwozy i wzniesione wierzchowiny. Jej bogate kulturowe walory osadnictwa obejmują zabytki rezydencjalne /zespół pałacowo-parkowy w Celejowie i Kęble/, sakralne /kościół i kaplica w Wąwolnicy/, architektury przemysłowej /ruiny papierni Czartoryskich w Celejowie/, archeologiczne /stanowiska archeologiczne w Karmanowicach, Celejowie, Łopatkach, Rąbłowie i Zawadzie/ oraz inne.

Pierwsze ślady osadnictwa na Płaskowyżu Nałęczowskim pochodzą z okresu neolitu /4500 -1800 r p.n.e./ i wczesnego średniowiecza /500 - 1250 r n.e./. Okolice Wąwolnicy, Celejowa i Karmanowic były jednymi z kilku stałych centrów osadniczych w pradziejach. Stolica gminy - Wąwolnica - obecnie wieś, jest jedną z najstarszych osad w regionie, z prawami miejskimi w latach 1346-1869 oraz bogatą przeszłością historyczną, której pozostałości są widoczne w układzie urbanistycznym z XVI wieku, zespole kościelnym na wzgórzu malowniczo górującym nad osadą z początków XIV w.

Obiekty w Gminie Wąwolnica wpisane do Rejestru Zabytków²

Lp.	Obiekt	Położenie	Opis	Data	Nr rejestru
1.	Budynek dawnej piarni	Celejów	Wzniesiony na pocz. XIXw. z cegły, otynkowany, na planie wydłużonego prostokąta, od str. pd.-wsch. dwukondygnacyjny, w pozostałych partiach parterowy, obecnie w ruinie.	1977-09-23	A/743
2.	Zespół dworsko-parkowy w Kębło	Kębło	<ul style="list-style-type: none"> • Pałac • Park (na pow. 9,68 ha -na działce 112), Majątek do 1931r. wchodził w skład dóbr puławskich a następnie był kolejno własnością Wessłów, Rostworowskich, Janiszewskich. Obecny pałac wystawiony przed 1880r. posiada architekturę eklektyczną z przewagą włoskich form klasycznych. 	1990-03-12	A/1001/1-2/
3.	Zespół Pałacowo-Parkowy	Celejów	<ul style="list-style-type: none"> • Pałac na działce 840 • Park oraz układ wodny ze stawami, groblami, źródłami w granicach działek: 840, 841, 842, 844, 845, 847, • Aleja dojazdowa do zespołu pałacowo-parkowego od strony północnej, na działce 782, • Figura Najświętszej Marii Panny na działce 840, • Fragmenty murów oporowych i mała architektura na terenie parku. 	1997-09-19	A/787
4.	Kaplica pw. Najświętszej Marii Panny	Wąwolnica	<ul style="list-style-type: none"> • Ołtarz główny – kamień, drewno /barok, II-ga poł XVIIw./ • Portal – marmur /renesans II-ga poł XVIIw./ • Polichromie w nawie zacheuskiej, fresk, /późny gotyk XVw./ • polichromia w kruchcie – zacheuszek, fresk /wczesny barok XVIIw. • fragment polichromii w kruchcie – zacheuszek, fresk /wczesny barok XVIIw./ • Lichтарыze mosiądz, srebro /Neobarok, 2 poł. XIXw./ Bracia Hanneberg Warszawa, szt. 2, • Lichтарыze mosiądz, srebro /Neobarok, 2 poł. XIXw./ Frafet Warszawa, szt. 2. 	1996-05-23	B/325/1-12/
5.	Cmentarz żydowski	Zarzeka	cmentarz żydowski wraz z relikiami zachowanych nagrobków, usytuowany w Wąwolnicy – Zarzeka, zajmujący działkę 919 o pow. 0,45 ha.	1997-05-15	A/1113
6.	Osada Wąwolnica	Wąwolnica	ukształtowanie terenu i siedemnastowieczny układ urbanistyczny, wraz z zabudową mieszkalną i zagrodową, kościołem, kaplicą, plebanią oraz cmentarzem:	1980-01-31	A/798

² Wszelkie zmiany zagospodarowania oraz prace inwestycyjne i remontowe prowadzone przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej wymagają uzyskania warunków i wytycznych konserwatorskich na etapie ustalania warunków realizacji inwestycji oraz zezwolenia na prace realizacyjne Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

			<ul style="list-style-type: none"> • cmentarz dawny – ok. 2,00 ha • cmentarz nowy (po 1945r.) – ok. 1,5 ha. - Ludwik Sobieszczański – wł. folwarku Łąki +1905 - ks. Kacper Tuszewski – proboszcz Wąwolnicy +1881 - Michał Kośmiderski – Wójt W-cy +1882 Antoni Roztworowski Sodelis Morianus szambelan papieża Piusa XI +1939. 		
7.	Kapliczka	Zarzeka	Kapliczka przydrożna wraz z posągami Matki Boskiej z Dzieciątkiem na działce 870/1 we wsi Zarzeka.	1990-04-12	A/1002
8.	Dom	Wąwolnica	Dom przy ul. Rynek 28 w Wąwolnicy	1984-02-14	A/871
9.	Naęczowska Kolej Dojazdowa	teren gminy	Torowisko z torami i rozjazdami, wiadukt nad drogą Puławy - Naęczów, most nad rzeką Bystrą, most nad mokradłami k. Wąwolnicy, przepust	2001-12-28	A/10

Lp	Nr w ewid.	Nazwa obiektu	Miejscowość, ulica
1.	12574	kapliczka z figurą św. Wojciecha	Wąwolnica
2.	12575	kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena	Wąwolnica
3.	12576	kapliczka z figurą NMP	Wąwolnica, ul. Młyńska
4.	12577	kapliczka z figurą Chrystusa	Wąwolnica, ul. Bełżycka
5.	12578	kapliczka słupowa	Wąwolnica
6.	12579	kapliczka przydrożna	Wąwolnica
7.	12580	kuźnia	Wąwolnica, ul. Lubelska
8.	13049	chałupa	Mareczki 5

* Wszelkie prace remontowe, modernizacyjne i rozbiórkowe przy wymienionych obiektach, należy konsultować z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Zagospodarowanie przestrzenne

Gmina Wąwolnica posiada plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty uchwałą Rady Gminy Wąwolnica nr XXXVIII/249/02 z dnia 12 września 2002r. w sprawie zmiany planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Wąwolnicy i uchwałą nr XXXVIII/250/02 w sprawie zmiany planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego ośrodka gminnego Wąwolnica.

3.1.10. Atrakcje turystyczne

Gmina Wąwolnica słynie z licznych atrakcji turystycznych, przyciągających turystów z sąsiednich gmin, jak i z całego województwa. Do najpopularniejszych miejsc aktywnego wypoczynku należą:

1. **Nałęczowska Kolej Wąskotorowa** oferująca przejazdy specjalnym lub rozkładowym pociągiem turystycznym „Nadwiślanin” na trasie: Nałęczów-Wąwolnica-Karczmiska-Opole-Poniatowa-Wilków
Specjalny pociąg turystyczny jest uruchomiany na specjalne życzenie klienta we wszystkie dni tygodnia i o każdej porze dnia i nocy, na dowolnej trasie. Pociąg jest zradiofonizowany, w składzie ciągnionym przez lokomotywę spalinową znajdują się 3 wagony osobowe, 1 wagon bufetowy i 2 wagony osobowe w stylu retro.
2. W Gminie Wąwolnica funkcjonuje **wyciąg narciarski** (3 wyciągi orczykowe), na stoku wyposażonym w urządzenia do naśnieżania w miejscowości Rąblów. Jest magnesem przyciągającym narciarzy nie tylko z sąsiednich gmin, ale też województw. Dzięki wyposażeniu w armatki śniegowe jest uniezależniony od opadów śniegu. Stok jest wyrównywany własnym ratrakiem. Trzy trasy zjazdowe mają różną długość i różną różnicę wzniesień. Najdłuższa ma 300 m długości i różnicę wzniesień 46 m, średnia 180 m długości i różnicę wzniesień 34 m, najłatwiejsza 160 metrowa ma 31 metrową różnicę wzniesień. Ukształtowanie terenu sprawia, że każdy znajdzie dla siebie stok o odpowiedniej trudności.
3. Stanica Wędkarska w Karmanowicach jest miejscem zarówno dla miłośników wędkarstwa jak też rekreacji nad wodą. Można skorzystać z pomostu i łódki. Na miejscu można również przyrządzić złowioną rybę.

3.2. Sfera społeczno - gospodarcza

3.2.1. Charakterystyka demograficzna gminy

W 2002 r. gminę zamieszkiwało 4964 osoby, z czego 51,4% stanowiły kobiety a 48,6% mężczyźni. W porównaniu z rokiem 1993 (5200 mieszkańców) oznacza to spadek liczby ludności o ponad 4 %. W IV kwartale 2004r. liczba ludności nieznacznie wzrosła i wynosiła 4997 osób (wzrost o 0,7%), aby w 2005 i IV kwartale 2006 spaść odpowiednio do 4911 i 4817 osób.

Współczynnik feminizacji utrzymuje się na stałym, niezbyt wysokim poziomie (104 kobiety na 100 mężczyzn). Gęstość zaludnienia kształtowała się na poziomie 80 osób na 1 km² i była niższa zarówno w porównaniu z powiatem (127) jak i województwem (88).

3.2.2. Rozmieszczenie ludności

Ludność rozmieszczona jest nierównomiernie. 65,6% tj. 3279 osób zamieszkuje 5 miejscowości: Wąwolnica, Celejów, Zarzeka, Łopatki, Karmanowice. Pozostałe 12 z 17 sołectw jest zamieszkiwanych przez zaledwie 34,4% mieszkańców, tj. 1718 osób. najmniej liczne są miejscowości: Zgórzyńskie (75) i Stanisławka (48 osób). Dane te jak i wartości podane w tabeli dotyczą końca 2004 roku.

Sołectwo	Powierzchnia ewidencyjna (ha)	Liczba mieszkańców
Bartłomiejowice	402,45	158
Celejów	750,79	674
Grabówki	193,67	107
Huta	264,42	123
Karmanowice	468,60	481
Kębło	316,42	203
Kol. Łopatki	133,53	69
Łąki	387,72	182
Łopatki	390,39	483
Mareczki	215,97	157
Rąblów	407,49	276
Rogalów	151,73	112
Stanisławka	83,25	48
Wąwolnica	921,68	1105
Zarzeka	618,38	536
Zawada	321,72	208
Zgórzyńskie	212,97	75
Razem	6241	4997

Obecnie obserwuje się, podobnie jak się to dzieje w całym kraju, tendencję spadkową i tak na koniec 2005 roku liczba mieszkańców gminy wyniosła ogółem 4911 osób a na 13.11 2006 roku – 4870 osób.

Zmiany w stanie ludności przedstawia tabela poniżej

1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	13.11. 2006
-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	--------------------

5008	4989	4997	4987	4985	4970	4950	4931	4997	4911	4870
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Migracje stałe

Prognozy GUS dotyczące rozmieszczenia ludności przewidują, że w perspektywie 30 lat liczba ludności na wsi zmaleje o ok. 20%. Tendencja ta jest widoczna również w tej gminie.

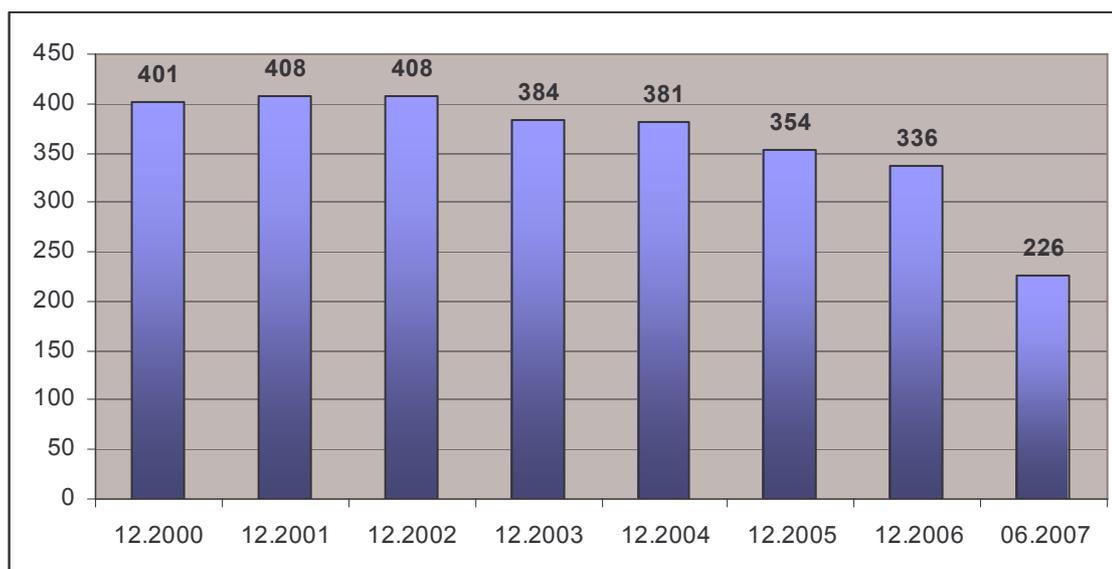
Proces wyludniania wsi był związany z ujemnym saldem migracji stałych. Na podstawie poniższych danych można jednak wnioskować, że sytuacja ulega zmianie. Nadwyżka odpływu ludności w stosunku do jej napływu wynosiła 215 osób w latach 1975-1979, 104 osoby w latach 1980-1989, 21 osób w latach 1990-1998. w latach 1999, 2000 i 2002 odnotowano dodatnie saldo migracji /przewagę zameldowań nad wymeldowaniami/. liczba osób napływających zaczęła przeważać (kolejno wg lat o 10 osób, 2 osoby, 20 osób).

3.2.3. Rynek pracy

Bezrobocie w Gminie Wąwolnica

Bezrobocie jest niezmiernie uciążliwym problemem społecznym i gospodarczym, trudnym do rozwiązania. Na dzień 30.12.2003 r. wskaźnik bezrobocia w Gminie wynosił 13,28%. W listopadzie 2006 roku ogólny wskaźnik bezrobocia jest porównywalny ze wskaźnikiem powiatowym, który wynosi 14%. Najwięcej osób pozostających bez pracy odnotowano we wsi Stanisławka - 23% ogólnej liczby mieszkańców, następnie Zarzeka - 9,9%, Rąblów - 9,9% i Bartłomiejowice - 9,0%, a najmniejszy w Hucie 0,4%. W Gminie bezrobocie utrzymuje się mniej więcej na stałym poziomie, /z okresowymi wahaniami/ szczególnie wśród osób w wieku produkcyjnym mobilnym - 18-44 lat. Wśród bezrobotnych jest bardzo duży i rosnący wskaźnik osób bez zasiłku; w 1998 roku wynosił on 77%, a w 2002r. 86%. Ponadto niekorzystny jest wskaźnik osób przebywających długotrwale - powyżej roku - bez pracy, który wynosi 56%. W listopadzie 2006r liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie to 288 osób.

Poniższy wykres przedstawia liczbę osób bezrobotnych w Gminie Wąwolnica w latach grudzień 2000 - czerwiec 2007. Szczególnie duży spadek bezrobocia zaobserwowano w pierwszej połowie 2007 roku (o blisko 48% w stosunku do grudnia 2006 roku).

Źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Puławach

Do największych przedsiębiorstw na terenie Gminy należą następujące firmy:

„BAZALT” - Zakład Kamieniarsko-Betoniarski

Wykonanie nagrobków granitowych, parapetów, schodów, kręgów, przepustów, płyt wjazdowych,

„OPON-SERWIS” - WULKANIZACJA - nacinanie opon, wyważanie kół, sprzedaż opon

STOLMAX - Zakład Produkcji Stolarstwa Budowlanej - Andrzej Janiszek, Łopatki k/Nałęczowa

ŚLUSARSTWO - Zdzisław Kruk - Mareczki, Ślusarstwo, mechanika, wykonywanie urządzeń na jednorazowe zamówienie

SZKOLENIE KIEROWCÓW - „AGA” - Krzysztof Rutkowski ul. 3-go Maja 10,

TRANSPORT

PRZEWÓZ OSÓB Paweł Smaga - Wąwolnica, transport do 18 ton i handel - materiały budowlane, nawozy,

WETERYNARIA - MAXWET - lek. wet. Maksymilian Kuźma, Wąwolnica - leczenie zwierząt, inseminacja, sprzedaż pasz i nawozów dolistnych

W Gminie Wąwolnica występuje także mnóstwo gospodarstw agroturystycznych, skutecznie przyciągających gości z miast. Poniżej wyszczególniono najważniejsze z nich:

1. **Renata i Andrzej Marczak** - Zawada

Gospodarstwo znajduje się w odległości zaledwie ok. 400 m od stoku narciarskiego z wyciągiem,

2. **Urszula i Kazimierz Smaga** - Kębło

Gospodarstwo agroturystyczne Państwa Smagów leży przy szlaku rowerowym w połowie drogi między Kaziemierzem Dolnym a Nałęczowem. Doskonała baza do wycieczek po okolicznych wąwozach lessowych, z możliwością skorzystania z przejażdżek konnych. W okresie zimowym doskonałe miejsce do wypoczęcia po szalonych zjazdach na okolicznym stoku narciarskim w Rablowie.

3. **Bogusława i Krzysztof Szewczykowie** - Łąki

Leżące wśród zielonych wzgórz i głębokich wąwozów gospodarstwo oferuje usługi związane z nauką jazdy konnej, rekreacyjnej i sportowej

4. **Bogusława Szyszkowska** - Zarzeka

5. To gospodarstwo posiada rzadko spotykany walor przystosowania do przyjmowania turystów niepełnosprawnych.

6. **Krystyna Dudek** - Zawada

7. Szczególną atrakcją tego gospodarstwa jest położenie w pobliżu stoku narciarskiego z wyciągiem w miejscowości Rąblów (1 km)..

8. **Agnieszka i Piotr Czapik** -ul. Bełżycka, Wąwolnica

Pokoje noclegowe przy trasie Lublin-Nałęczów-Kazimierz-Puławy.

Handel i usługi

Dość dobrze rozwinięta jest sieć sklepów - punktów sprzedaży detalicznej. W 2002r. na terenie gminy działały 42 sklepy oraz 4 punkty sprzedaży paliw. większość sklepów reprezentuje branżę spożywczą.

2003r	Nazwa cechy / Jednostka miary
42	Sklepy obiekty ogółem / ob.
42	Sklepy obiekty sektor prywatny / ob.
71	Sklepy pracujących ogółem / osoba
71	Sklepy pracujący sektor prywatny / osoba
4	Punkty sprzedaży paliw ogółem / ob.
7	Punkty sprzedaży paliw pracownicy / osoba
1	Targowiska stałe liczba targowisk / ob.
16500	Targowiska stałe powierzchnia ogółem / m ²
30	Targowiska stałe liczba stałych punktów sprzedaży detalicznej ogółem / ob.
36.2	Targowiska sezonowe roczne wpływy z opłaty targowej na targowiskach stałych i sezonowych ogółem / tys. zł

3.2.4. Źródła utrzymania ludności

Wskaźnik osób utrzymujących się z rolnictwa wynosi zaledwie 33,8% w odniesieniu do ogólnej liczby mieszkańców i 43,4% w stosunku do zamieszkujących gospodarstwa rolnicze. Można więc ogólnie stwierdzić, że ponad połowa ludności gminy utrzymuje się z pozarolniczego źródła utrzymania. Potwierdzają to również szczegółowe badania ekonomiczne wybranych gospodarstw rolnych z obszaru gminy Wąwolnica, w których na dochód osobisty w 20-50% składają się przychody spoza rolnictwa, a w 50-80% dochód rolniczy.

3.2.5. Służba zdrowia

W gminie funkcjonuje Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Nasze Zdrowie”. Z usług lekarzy specjalistów mieszkańcy gminy korzystają w Nałęczowie i Puławach. W Celejowie znajduje się też samodzielny publiczny zakład opiekuńczo-leczniczy dla psychicznie i nerwowo chorych, świadczący dla pacjentów opiekę stałą, pobytową. Ponadto w Zarzece mieści się Gabinet BIOTON, w którym wykonywane są następujące usługi:

- 30 min. kuracja ANTYNIKOTYNOWA, nowoczesną metodą biorezonansu - 95% skuteczności,
- terapia odchudzająca z indywidualną dietą,
- alergie - diagnoza, leczenie,
- usuwanie toksyn z organizmu u osób palących,
- leczenie choroby alkoholowej

3.2.6. Kultura

Na terenie gminy działają: Gminny Dom Kultury, Biblioteka Gminna, świetlice i remizy OSP. W bibliotece gminnej można skorzystać z wypożyczalni książek, a także (nieodpłatnie) z internetu.

Baza lokalowa gminnych ośrodków kulturalnych, zwłaszcza Gminnego Domu Kultury i Biblioteki Gminnej jest bardzo skromna i nie spełnia wymogów stawianych tego typu placówkom. Zmiana istniejącej sytuacji wymaga dużych nakładów finansowych.

Jednak mimo wszystko do kalendarza imprez województwa lubelskiego na stałe wpisało się wiele imprez gminnych:

1. **Festiwal Tańców Lubelskich,**

2. **Dni Wąwolnicy** - dwudniowa impreza organizowana corocznie w ostatni weekend czerwca. Organizatorzy zaplanowali m. in. występy kapel ludowych i zespołów śpiewaczych,
3. **Festiwal Piosenki Pielgrzymkowej** - ostatni weekend sierpnia
Impreza ta już na dobre wrosła w krajobraz kulturalny lubelszczyzny a jej bywalcom nieodparcie kojarzy się z Wąwolnicą. Jednak nie wszyscy zapewne wiedzą, że festiwal ten odbywa się jednocześnie również w Częstochowie i Toronto,
4. **Rocznica koronacji Cudownej Figury Matki Bożej Kębelskiej** - pierwsza sobota i niedziela września,
5. **Festiwal Piosenki Patriotycznej i Rodzinnej** - w listopadzie,
6. **Spotkania oazowe**,
7. **Zimowa imprezka** - z reguły w styczniu w Rąbłowie, przy wyciągu narciarskim.

Bezpieczeństwo mieszkańców gminy i sytuacja mieszkaniowa

W gminie jest na ogół spokojnie i bezpiecznie. Sprawami bezpieczeństwa publicznego zajmuje się Posterunek Policji w Wąwolnicy.

Sytuację mieszkaniową w gminie ocenia się jako dobrą. Według danych ze spisu 2002r. na terenie gminy są 1322 mieszkania, z 1574 gospodarstwami domowymi. Średnia liczba osób w gospodarstwie domowym wynosi 3,2 osób. Na jedno mieszkanie przypada 1,19 gospodarstwa domowego. Przeciętna powierzchnia jednego mieszkania wynosi 78,9 m², a na jedną osobę przypada 21,8 m².

Grupy społeczne wymagające wsparcia

W ramach pomocy społecznej swoją działalność prowadzi Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Od 2000 do 2004 roku sytuacja w Gminie wyglądała pod tym względem następująco:

Powody trudnej sytuacji życiowej	Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004
Ubóstwo	liczba rodzin	196	188	155	156	146
	liczba osób w rodzinach	797	732	631	619	644
Sieroctwo	liczba rodzin	-	-	-	-	-
	liczba osób w rodzinach	-	-	-	-	-
Bezdomność	liczba rodzin	-	-	-	1	1
	liczba osób w rodzinach	-	-	-	1	1
Potrzeba ochrony macierzyństwa	liczba rodzin	16	23	15	14	14
	liczba osób w rodzinach	73	104	76	58	56

Bezrobocie	liczba rodzin	90	86	117	140	113
	liczba osób w rodzinach	358	387	512	592	502
Niepełnosprawność	liczba rodzin	140	112	136	123	89
	liczba osób w rodzinach	374	370	427	401	300
Długotrwała choroba	liczba rodzin	114	74	83	63	73
	liczba osób w rodzinach	312	233	245	174	229
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	liczba rodzin	82	88	111	101	107
	liczba osób w rodzinach	471	503	624	556	603
Alkoholizm	liczba rodzin	43	38	41	41	56
	liczba osób w rodzinach	172	164	193	183	227
Narkomania	liczba rodzin	-	-	-	-	-
	liczba osób w rodzinach	-	-	-	-	-
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	liczba rodzin	3	1	2	0	-
	liczba osób w rodzinach	8	3	2	0	-

W 2004 roku ze świadczeń pomocy społecznej korzystało 577 osób, z 330 rodzin. W listopadzie 2006 roku liczba bezrobotnych to 288 osób, co wskazuje na zmniejszenie się problemu w Gminie.

Formy świadczenia pomocy społecznej z których skorzystali mieszkańcy gminy:

zasiłki stałe	-	4
zasiłki okresowe	-	58
zasiłki okresowe-gwarantowane	-	2
zasiłki stałe-wyrównawcze	-	35
ochrona macierzyństwa	-	14
zasiłki jednorazowe-celowe	-	134
dożywianie dzieci	-	312
usługi opiekuńcze	-	12

3.3. Infrastruktura techniczna

3.3.1. Infrastruktura ochrony środowiska

Odprowadzanie ścieków sanitarnych

Aktualna przepustowość oczyszczalni w Wąwolnicy 280 m³/dobę pozwoli na włączenie docelowo wszystkich posesji z Wąwolnicy i przyległych sołectw, tj. Zarzeki, Łąk, Marcetek i Kębła.

Oczyszczalnia kontenerowa o przepustowości 7 m³/dobę obsługuje szkołę podstawową w Rąbłowie wraz z mieszkaniami znajdującymi się w budynku szkolnym.

Oczyszczalnia ścieków w Celejowie, po modernizacji posiada średnią dobową wydajność 42 m³ (maks. 52 m³) i przyjmuje ścieki z Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego w Celejowie oraz 19 gospodarstw domowych w Celejowie. Jej moc jest wykorzystana w zależności od pory roku w około 60-70%.

Zakład Maternie Polska Grupa Andros w Łopatkach posiada oczyszczalnię ścieków na własne potrzeby produkcyjne o dobowej wydajności 1350 m³ w sezonie produkcyjnym i 196 m³ poza sezonem produkcyjnym. W zabudowie rozproszonej, ze względów ekonomicznych wskazana jest budowa oczyszczalni przydomowych.

Stan skanalizowania Gminy Wąwolnica na koniec 2006 roku

Lp.	Miejscowość	Kanalizacja		
		odbiorcy	sieć	przyłącza
1.	Bartłomiejowice	0	0	0
2.	Celejów	19	1,7	0,5
3.	Grabówki	0	0	0
4.	Huta	0	0	0
5.	Karmanowice	0	0	0
6.	Kębło	0	0	0
7.	Kol. Łopatki	0	0	0
8.	Łąki	0	0	0
9.	Łopatki	0	0	0
10.	Mareczki	0	0	0
11.	Rąblów	0	0	0
12.	Rogalów	0	0	0
13.	Stanisławka	0	0	0
14.	Wąwolnica	204	6,3	4,6
15.	Zarzeka	120	5,3	3,5
16.	Zawada	0	0	0
17.	Zgórzyńskie	0	0	0
	Razem	343	13,3	8,6

ZAOPATRZENIE W WODĘ

ujęcia wody	pompa I	pompa II	wydoby cie	wykorzystanie
	m3/d	m3/d	m3/d	%
Karmanowice	744	432	193	16,41
Rąblów	45	45	38	42,22
Wąwolnica	450	0	196	43,56

Na ogólną liczbę 17 wsi - 2 nie są jeszcze podłączone do wodociągu grupowego a 1 podłączona w niewielkim zakresie.

Lp.	miejsowość	liczba przyłączy		długość sieci		dł. przyłączy	
		(W)	(N)	(W)	(N)	(W)	(N)
1.	Bartłomiejowice	7	0	Brak szczegółowych danych			
2.	Celejów	88	0	9,6	0	3,7	0
3.	Grabówki	31	0	3,5	0	1,2	0
4.	Huta	30	0	Brak szczegółowych danych			
5.	Karmanowice	159	0	4,9	0	6,3	0
6.	Kębło	36	0	Brak szczegółowych danych			
7.	Kol. Łopatki	16	0	2,1	0	0,6	0
8.	Łąki	0	38	0	1,5	0	2,9
9.	Łopatki	72	25	5,4	1,8	3,7	0,3
10.	Mareczki	0	0	0	0	0	0
11.	Rąbłów	75	0	8,1	0	3,5	0
12.	Rogalów	21	0	2,5	0	0,6	0
13.	Stanisławka	26	0	0	0	0	0
14.	Wąwolnica	354	0	4,8	0	7,2	0
15.	Zarzeka	80	19	3,5	0,6	2	0,3
16.	Zawada	18	0	2,1	0	0,6	0
17.	Zgórzyńskie	0	0	0	0	0	0
	razem	1013	82	46,5	3,9	29,4	3,5

(W) obsługiwane przez ZUK w Wąwolnicy

(N) obsługiwane przez MZWik w Nałęczowie

Do 13.11.2006 przyłączono jeszcze ogółem 9,498 km głównej sieci wodociągowej i 3,602 km nitki przyłączy. Długość całkowita sieci wodociągowej w Gminie na koniec roku 2006 wynosi 59,806 km a długość przyłączy – 36,502 km.

3.3.2. Infrastruktura energetyczna i zaopatrzenie w gaz

Elektroenergetyka

Źródłem zasilania gminy Wąwolnica w energię elektryczną są linie sn-15kv wprowadzone z gpz-tu 110/15 kv w Nałęczowie w kierunku GPZ-tów istniejących w Klementowicach, Kazimierzu Dolnym i Poniatojew. Zapewnia to dwustronne zasilanie linii magistralnych. Podstawową formą linii niskiego napięcia są linie napowietrzne, jednak przyłącza preferuje się w wykonaniu kablowym lub w formie kabli podwieszonych.

Zaopatrzenie w gaz ziemny

Gaz ziemny jest doprowadzony do wszystkich sołectw gminy. Stopień zgazyfikowania gminy wynosi ok. 90%. W niektórych sołectwach, na skutek rozproszonej zabudowy, nieliczne gospodarstwa korzystają z gazu płynnego. Jest to jednak wybór ekonomiczny, gdyż nie ma technicznych ograniczeń dla rozbudowy systemu i istnieje

możliwość zasilania dalszych zespołów zabudowy gazem wykorzystywanym dla celów bytowych i grzewczych. Gaz jest dostarczany gazociągiem wysokiego ciśnienia dn 700 relacji Jarosław-Puławy, a następnie rozprowadzany gazociągami wysokiego ciśnienia o średnicy dn 200 i mniejszej.

3.3.3. Infrastruktura komunikacyjna

Układ drogowy – stan funkcjonalno-techniczny

Na obszarze Gminy tereny komunikacyjne zajmują powierzchnię 160,11 ha, co stanowi 2,56% powierzchni ogólnej. Długość drogi wojewódzkiej wynosi 12,084 km, całość o nawierzchni twardej ulepszonej. /droga 830 Naęczów-Bochońnica/, 38,468 km dróg powiatowych oraz 17,400 km dróg gminnych /w tym 11,900 km utwardzonych/.

Daje to wysoki wskaźnik - ok. 5,3 km/km², w tym zaledwie ok. 0,8 km/km² dróg utwardzonych. Ponadto szacuje się, że na obszarze gminy jest ok. 100 km nie ewidencjonowanych, prywatnych dróg dojazdowych do pól.

Istniejąca sieć dróg publicznych na terenie Gminy zapewnia poprawne połączenia komunikacyjne pomiędzy układem komunikacyjnym w regionie i projektowaną siecią dróg dla obsługi rolnictwa. Przez obszar Gminy nie przebiega żadna droga krajowa. Opisaną sieć dróg publicznych na terenie gminy Wąwolnica można ocenić jako poprawną - wynosi łącznie 68 kilometrów, przy wskaźniku zagęszczenia 1,10 km/km².

układ powiatowy tworzą następujące drogi:

lp.	nr drogi	droga powiatowa
1.	2235L	Wąwolnica-Stary Gaj
2.	2532L	Końskowola-Celejów
3.	2534L	Kurów-Karmanowice
4.	2536L	Kurów-Wąwolnica
5.	2539L	Karmanowice-Łopatki-Drzewce-Piotrowice
6.	2545L	Celejów-Witoszyn-Kolonia Rzeczyca
7.	2548L	Wąwolnica-Stanisławka-Kolonia Rzeczyca
8.	2549L	Wąwolnica-Bartłomiejowice-Zawada-Grabówki
9.	2550L	Iłki-Rąblów-dr. powiatowa 2549L
10.	2551L	Kębło-Huta-Zaborze
11.	2552L	Wąwolnica-Poniatowa

Układ gminny tworzą następujące drogi:

Lp.	nr drogi	droga gminna
1.	107846L	Rąblów-Kol. Rąblów (dr. pow. 2549L)
2.	107847L	w miejscowości Rąblów (dr. pow. 2549L) – dr.gm. 107846L
3.	107848L	Rąblów-Zawada-Rogalów (dr.pow.2549L) – dr.woj. 830
4.	107849L	m.Kębło (dr.pow.2548) – dr.pow. 2551L
5.	107850L	m.Huta (do dr.pow.2551)
6.	107851L	m.Zarzeka (dr.pow.2536L)
7.	107852L	Grabówki-Rogalów
8.	107853L	Mareczki (dr.woj. 830 – dr.pow. 2549L)
9.	107854L	Rogalów-Łopatki
10.	107855L	Kębło-Mareczki
11.	107856L	m.Łopatki (dr.pow.2539L) – Drzewce Kolonia (dr.pow. 2536L)
12.	107857L	m.Zarzeka (dr.pow.2536L) – dr.gminy Nałęczów

Komunikacja zbiorowa

Gmina Wąwolnica posiada dobry układ komunikacyjny. Jest obsługiwana przez komunikację autobusową i kolejową. W komunikacji autobusowej prowadzone są relacje o znaczeniu regionalnym – w kierunku Lublina i puław.

Komunikacja kolejowa prowadzona jest na linii Warszawa-Dęblin-Lublin-Dorohusk-granica państwa, będącej linią o charakterze pierwszorzędym. Na terenie gminy znajduje się przystanek osobowy-Łopatki.

Transport towarowy

Gmina jest obsługiwana przez transport samochodowy, ponieważ kolej szerokotorowa posiada na terenie gminy jedynie przystanek pasażerski. Przebiegająca przez teren gminy nałęczowska kolej wąskotorowa – służy obecnie jedynie do transportu osób i jest bardziej atrakcją turystyczną niż środkiem transportu.

3.3.4. Infrastruktura informacyjna

Telefonia stacjonarna

Stopień telefonizacji gminy jest zadawalający. Do sieci stacjonarnej podłączonych jest ponad 1100 odbiorców. Wiele do życzenia pozostawia jakość usług świadczonych na terenie gminy przez operatorów stacjonarnych. Wiąże się to z brakiem technologii adsl w centrali telefonicznej oraz niedostateczną liczbą wolnych par kabli do poszczególnych sołectw. Rozwiązaniem doraźnym, stosowanym przez operatora jest stosowanie technologii

pcm dla zwiększania liczby abonentów. Jest to jednak rozwiązanie nie do zaakceptowania dla osób chcących korzystać z Internetu.

Internet

Na terenie gminy funkcjonuje bezprzewodowa sieć internetowa – wlan i stały dostęp do Internetu. Dzięki temu Urząd Gminy, posterunek policji, Biblioteka Gminna wraz z ogólnodostępną czytelnią internetową i inne placówki gminne (szkoły, dom kultury etc.) mają stały dostęp do Internetu. Z usługi tej korzystają również mieszkańcy gminy.

3.4. Infrastruktura społeczna

3.4.1. Oświata

Na terenie gminy działają: Gimnazjum w Wąwolnicy, 3 szkoły podstawowe - w Wąwolnicy, Karmanowicach i Rąbłowie, szkoła filialna w Łopatkach (filia szkoły w Karmanowicach), przedszkole w Wąwolnicy oraz Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. św. Franciszka z Asyżu w Kęble. nie ma żadnej szkoły średniej. Szeroki wachlarz tego typu szkół można jednak znaleźć w pobliskich gminach. Baza lokalowa placówek oświatowych wymaga remontów i modernizacji. Szkoły nie posiadają zaplecza sportowego z prawdziwego zdarzenia - bieżni, boisk sportowych, sal gimnastycznych. jedyna w gminie sala gimnastyczna znajduje się w Wąwolnicy. Brakuje placów zabaw dla dzieci.

Przedszkole w Wąwolnicy	2000r.	2001r.	2002r.	2003r.	2004r.	2005r. *	2006r. *
liczba uczniów	44	46	40	42	36	39	36
liczba oddziałów	2	2	2	2	2	2	2
liczba izb lekcyjnych	2	2	2	2	2	2	2
liczba etatów nauczycielskich	4,25	4,25	4,25	4,25	4,25	4,25	4,25
SP w Karmanowicach	2000r.	2001r.	2002r.	2003r.	2004r.	2005r. *	2006r. *
liczba uczniów	146	140	142	136	138	140	139
liczba oddziałów	9	9	9	9	9	9	9
liczba izb lekcyjnych	9	9	9	9	9	9	9
liczba etatów nauczycielskich	14	14	14	14	14	14	14
SP w Rąbłowie	2000r.	2001r.	2002r.	2003r.	2004r.	2005r. *	2006r. *
liczba uczniów	56	52	52	56	39	38	36
liczba oddziałów	7	7	7	7	7	7	7
liczba izb lekcyjnych	8	8	8	8	8	8	8
liczba etatów nauczycielskich	9,43	10,21	8,87	9,22	9,20	9,20	9,20
SP w Wąwolnicy	2000r.	2001r.	2002r.	2003r.	2004r.	2005r. *	2006r. *
liczba uczniów	219	227	224	222	218	220	210
liczba oddziałów	10	11	10	10	11	11	11
liczba izb lekcyjnych	12	12	12	12	12	12	12
liczba etatów nauczycielskich	19,5	19,5	18,7	18,7	19,7	19,7	19,7
Gimnazjum w Wąwolnicy	2000r.	2001r.	2002r.	2003r.	2004r.	2005r. *	2006r. *
liczba uczniów	78	147	187	180	182	186	185
liczba oddziałów	3	6	8	8	9	9	9
liczba izb lekcyjnych	9	9	9	9	9	9	9
liczba etatów nauczycielskich	5	13,8	13,6	16,6	16,6	16,6	16,6

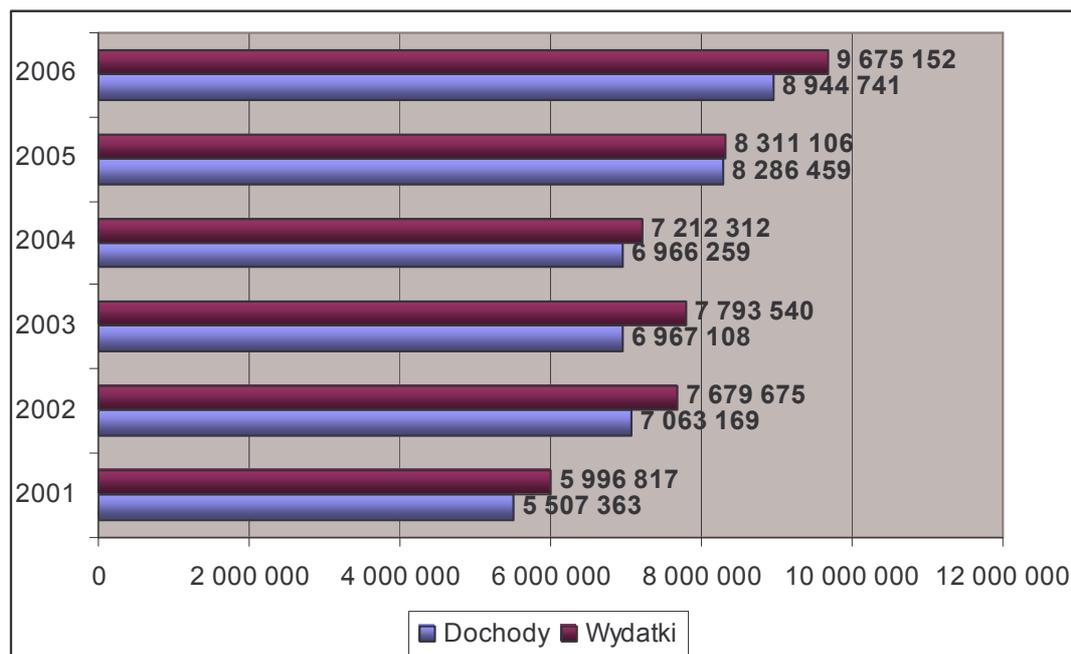
Razem w Gminie Wąwolnica	2000r.	2001r.	2002r.	2003r.	2004r.	2005r. *	2006r. *
liczba uczniów	543	612	645	636	613	616	600
liczba oddziałów	31	35	36	36	38	38	38
liczba izb lekcyjnych	40	40	40	40	40	40	40
liczba etatów nauczycielskich	52,18	61,76	59,42	62,77	63,75	63,75	63,75

3.5. Zarządzanie w Gminie Wąwolnica

3.5.1. Analiza finansów Gminy Wąwolnica

Dla potrzeb niniejszej strategii dokonano analizy dochodów i wydatków budżetowych w latach 2001-2006. Przedstawione fakty prezentuje wykres poniżej.

Wykres: Dochody i wydatki budżetu Gminy Wąwolnica w latach 2001 - 2006

Szczegółowa analiza wydatków wskazuje, że dominującą pozycję w strukturze wydatków stanowią wydatki oświatowe - 3 808 352 w 2006 roku.

Wydatki tego działu stanowią ponad 39% zrealizowanych wydatków ogółem, przy czym odnotować można tendencję spadkową w stosunku do lat poprzednich. Na kolejnym miejscu w strukturze wydatków znajduje się pomoc społeczna - 1 958 458, czyli 20% ogółu wydatków budżetu.

Najmniejsze wydatki były ponoszone na realizację zadań z zakresu gospodarki mieszkaniowej oraz kultury fizycznej i sportu.

W podsumowaniu analizy budżetu Gminy Wąwolnica w latach 2001-2006 warto zaznaczyć stosunkowo niewielki poziom dochodów i wydatków gminy, związany z niewielką skalą obszaru oraz małą liczbą mieszkańców jednostki. Znaczną część wydatków gminnych stanowią wydatki sztywne, których wydatkowanie jest koniecznością prawną regulowaną przez właściwe ustawy i rozporządzenia. Analiza wydatków budżetowych wskazuje na stosunkowo niski odsetek wydatków inwestycyjnych. Gmina nie realizuje w chwili obecnej projektów, których przygotowanie odbywa się z udziałem środków pochodzących z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE. Niskie dochody własne oraz wielość wydatków sztywnych powoduje, że koniecznością staje się poszukiwanie zewnętrznych źródeł finansowania projektów inwestycyjnych i społecznych. Programy operacyjne (krajowe i regionalne) planowane w Polsce na lata 2007-2013 oraz 2014 - 2020, stwarzają szanse pozyskania znaczących środków unijnych, mogących posłużyć rozwojowi gminy.

3.5.2. Kapitał społeczny

Organizacje Społeczne w Gminie Wąwolnica

Z punktu widzenia rozwoju życia społeczno – gospodarczego w gminie istotne jest funkcjonowanie organizacji pozarządowych. Zauważa się, że Wąwolnicy zarejestrowane są różnorodne organizacje działające w różnych sferach życia społecznego.

Do najważniejszych organizacji pozarządowych w Gminie należą:

1. Towarzystwo Przyjaciół Wąwolnicy powstało z inicjatywy długoletniego proboszcza parafii - ks. prałata Józefa Gorajka i dr hab. Sławomira Partyckiego. Do rejestru stowarzyszenie zostało wpisane 23 listopada 1987r. pod numerem 1 w Urzędzie Gminy w Wąwolnicy. Najbardziej ogólny cel jaki stawia sobie Towarzystwo to działanie na rzecz rozwoju społecznego, kulturalnego i gospodarczego Wąwolnicy i gminy Wąwolnica.

2. Zespół Tańca Ludowego „Bystrzacy” w Wąwolnicy - Zespół powstał z inicjatywy Gminnego Domu Kultury i Dyrekcji Szkoły Podstawowej w Wąwolnicy. Siedzibą Zespołu jest Gminny Dom Kultury. Powstał on w 1994r. i jest wizytówką Gminy Wąwolnica. Nazwę zespołowi dała rzeka Bystra, która przepływa przez Wąwolnicę. Obecnie w zespole jest ponad 50 dzieci w wieku od 6 do 14 lat.

3. Zespół Tańca Towarzyskiego przy Szkole Podstawowej w Rąbłowie powstał w marcu 1995 roku pod patronatem Gminnego Domu Kultury w Wąwolnicy. Początkowo nosił nazwę „LUZ” i należało do niego 20 dzieci. Były to same dziewczynki. W miarę upływu czasu zespół zaistniał jako pary taneczne. Zmienił również nazwę i obecnie nazywa się „ACTIVE DANCE”. Dzieci opanowały szereg tańców towarzyskich - zarówno standardowych jak również latynoamerykańskich. Naturalnie i swobodnie czują się tańcząc cha-cha, rock and roll'a, rumbę, sambę układy disco, tango, walca wiedeńskiego i angielskiego. Zespół występuje w czasie obchodów Dni Wąwolnicy, w sanatoriach w Nałęczowie, w innych szkołach. Brał udział w Przeglądzie Zespołów Tanecznych w Lubartowie gdzie zdobył Puchar Burmistrza. Największym osiągnięciem było osiągnięcie klasy „E” na Ogólnopolskim Turnieju Tańca Towarzyskiego w Lublinie w roku 2000.

4. Stowarzyszenie Liga Obrony Kraju w Wąwolnicy

Składa się z delegatów trzech lokalnych organizacji LOK tj.

- koła strzeleckiego LOK w Gimnazjum Publicznym w Wąwolnicy,
- koła LOK „Absolwent”
- Klubu Żołnierzy Rezerwy LOK w Wąwolnicy.

Zarząd Gminny Ligi Obrony Kraju w Wąwolnicy mając na uwadze potrzebę prowadzenia działalności w latach 2006-2010 przyjął sobie za główne cele działalności:

- Realizować sprawdzone w klubach i kołach formy działalności statutowej,
- Troszczyć się o rozwój organizacji w tym o stan ogniw LOK – KŻR LOK, Koła gimnazjalnego i Koła „Absolwent”,
- W miarę możliwości łączyć zawody organizowane przez LOK z imprezami na szczeblu lokalnym organizowanymi przez administrację samorządową (w tym zawody z okazji Dni Wąwolnicy i Święta Niepodległości),
- Tworzyć warunki sprzyjające integrowaniu żołnierzy rezerwy pozyskując ich na członków Klubów Żołnierzy Rezerwy,
- Współpracować z administracją samorządową na terenie gminy, oraz z instytucjami i organizacjami na rzecz działalności wąwolnickiej organizacji LOK,
- Rozwijać i umacniać więź z Wojskiem Polskim, upowszechniać jego tradycje,
- Popularyzować działalność Ligi Obrony Kraju w lokalnym środowisku,
- Kontynuować starania rozpoczęte przez Klub Żołnierzy Rezerwy w Wąwolnicy w celu urządzenia strzelnicy sportowej w Kęble,
- Modernizować i poszerzać bazę sprzętową lokalnych organizacji LOK o konieczne akcesoria i sprzęt strzelecki dla objęcia większej grupy młodzieży zajęciami strzeleckimi,
- Dla zainteresowanej młodzieży tworzyć tym samym alternatywną formę spędzania przez nią czasu wolnego z dala od nałogów,

Aktywność wyborcza mieszkańców

Analiza aktywności wyborczej mieszkańców Gminy Wąwolnica została dokonana w oparciu o uczestnictwo w ostatnich wyborach prezydenckich, do Parlamentu RP oraz wyborach samorządowych. Uzyskane informacje pochodzą z Państwowej Komisji Wyborczej. Jeśli chodzi o wybory prezydenckie z 2005 roku, należy podkreślić, iż cieszyły się one stosunkowo dużym zainteresowaniem wyborców. Na 3 863 osoby uprawnione w głosowaniu wzięło udział 1 946 mieszkańców, tj. 50,38%. W innych głosowaniach uczestnicwo był już zdecydowanie niższe. Mianowicie w wyborach parlamentarnych wyniosła 41,91% i okazała się zbliżona do frekwencji na poziomie powiatu puławskiego. Wybory do samorządu gminnego, które odbyły się jesienią 2006 roku cieszyły się jeszcze mniejszą popularnością, gdyż w wyborach na Wójta uczestniczyło zaledwie 34,38% uprawnionych, a do Rady Gminy - 38,65%.

Ostatecznym wnioskiem w zakresie aktywności wyborczej jest stwierdzenie, że mieszkańcy Wąwolnicy chętniej uczestniczą w wyborach ogólnokrajowych niż

samorządowych. Jest to jednak zjawisko charakterystyczne dla Polaków, szczególnie z obszarów wiejskich.

4. Analiza SWOT poszczególnych obszarów problemowych

4.1. Założenia metodologiczne analizy

Analiza obszarów potrzeb rozwojowych oraz zagrożeń dla realizacji strategii opiera się na wykorzystaniu techniki analizy SWOT. Analiza SWOT jest jedną z najpopularniejszych heurystycznych technik analitycznych, służących do porządkowania informacji. Technika jest stosowana we wszystkich obszarach planowania strategicznego jako uniwersalne narzędzie pierwszego etapu analizy strategicznej.

Technika analityczna SWOT polega na posegregowaniu posiadanej informacji o danej sprawie na cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych):

- **S** (*Strengths*) – mocne strony: wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego obiektu,
- **W** (*Weaknesses*) – słabe strony: wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego obiektu,
- **O** (*Opportunities*) – szanse: wszystko to co stwarza dla analizowanego obiektu szansę korzystnej zmiany,
- **T** (*Threats*) – zagrożenia: wszystko to co stwarza dla analizowanego obiektu niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

Wreszcie - informacja, która nie może być poprawnie zakwalifikowana do żadnej z wymienionych grup, jest w dalszej analizie pomijana jako nieistotna strategicznie. Informacja strategiczna, posegregowana według opisanych kryteriów na cztery grupy, jest następnie zapisywana w czterodzielnej macierzy strategicznej, w której lewa połowa zawiera dwie kategorie czynników pozytywnych a prawa - dwie kategorie czynników negatywnych.

W popularnych ujęciach ekonomicznych i strategicznych dwa pierwsze obszary odnoszą się najczęściej do środowiska wewnętrznego i zawierają najistotniejsze w jednostce elementy, np. silna marka (**S**), czy słabe zaplecze kapitałowe (**W**). Natomiast dwa ostatnie obszary odnoszą się analogicznie do środowiska zewnętrznego.

Analiza SWOT została sporządzona w oparciu o diagnozę sytuacji w gminie Wąwolnica oraz o wyniki konsultacji społecznych, które odbyły się siedzibie Urzędu Gminy z udziałem radnych gminy sołtysów poszczególnych sołectw oraz członków rad sołeckich.

4.2. Analiza SWOT – główne obszary problemowe

4.2.1. Środowisko przyrodnicze i turystyka

ANALIZA SWOT – ŚRODOWISKO I TURYSTYKA	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> + czyste środowisko naturalne, + brak degradacji środowiska spowodowanej przez przemysł, + rolniczy charakter gminy sprzyjający środowisku + spokojne otoczenie z dala od zgiełku miast, + atrakcyjne zabytki dziedzictwa kulturalnego, +liczne atrakcje turystyczne: kolejka wąskotorowa, wyciąg narciarski, stacja wędkarska + walory przyrodnicze pozwalające na rozwój agroturystyki oraz turystyki aktywnej + licznie funkcjonujące gospodarstwa agroturystyczne przyciągające turystów 	<ul style="list-style-type: none"> - stosunkowo niewielka ilość zabytków dostępnych w gminie, - brak zbiorników wodnych, - brak odpowiedniej promocji walorów Gminy, - niewystarczająca ilość ścieżek rowerowych, -stosunkowo słaba edukacja ekologiczna społeczeństwa
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> + wydzielenie tras i szlaków turystycznych + stworzenie zbiornika wodnego + renowacja zabytków położonych na terytorium gminy, + stworzenie ośrodka sportowo – rekreacyjnego, + rozwój oferty agroturystycznej oraz turystyki aktywnej, 	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczające inwestycje w zakresie infrastruktury obsługi ruchu turystycznego, - małe nakłady na ochronę środowiska, - możliwość występowania klęsk żywiołowych (powódzie, susze, wichury)

4.2.2. Sfera społeczna

ANALIZA SWOT – SFERA SPOŁECZNA	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> + wskaźnik obciążenia demograficznego na bezpiecznym poziomie, + Gmina zapleczem pracowniczym dla okolicznych miast, + dobrze rozwinięte szkolnictwo podstawowe, + dowóz dzieci do szkół, + funkcjonowanie Gminnego Domu Kultury, + prężnie działające organizacje pozarządowe, + efektywnie działająca opieka społeczna – stosunkowo mała ilość patologii społecznych wśród dzieci i młodzieży, + dobra opieka medyczna lekarza rodzinnego 	<ul style="list-style-type: none"> - niskie wykształcenie bezrobotnych, - wysoki udział kobiet w ogóle osób bezrobotnych, - procesy migracyjne do gmin sąsiednich, - słabo rozwinięte specjalistyczne usługi medyczne, - niewystarczające środki pieniężne z budżetu gminy na oświatę i opiekę społeczną, - słaba aktywność Gminnego Domu Kultury i niskie nakłady na jego funkcjonowanie, - brak współpracy z ośrodkami partnerskimi w kraju i państwach UE, - słaba promocja gminy, - ubożenie społeczeństwa. – niskie dochody własne gminy na 1 mieszkańca
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> + wykorzystanie bezzwrotnych dotacji z funduszy strukturalnych i inicjatyw wspólnotowych na działania prospołeczne, + udostępnienie obiektów sportowo – rekreacyjnych oświaty dla ogółu społeczeństwa, + zmiana negatywnej tendencji przyrostu naturalnego, + powszechny dostęp do informacji (Internetu), + możliwości wykorzystania potencjału ludzkiego, + możliwość podnoszenia poziomu wykształcenia, + możliwość zmiany kwalifikacji zawodowych 	<ul style="list-style-type: none"> - postępujące rozwarstwienie/dezintegracja finansowa społeczności lokalnej, - dalej postępująca migracja ludności, - rosnący koszt pomocy społecznej oraz opieki nad osobami starszymi, - odpływ ludności młodej oraz mieszkańców w wieku produkcyjnym, - regres kultury wiejskiej w Polsce, - trudności w pozyskaniu nauczycieli, zwłaszcza języków obcych, do szkół wiejskich.

4.2.3. Infrastruktura techniczna

ANALIZA SWOT – INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	
<i>Silne strony</i>	<i>Słabe strony</i>
<ul style="list-style-type: none"> + korzystne położenie w pobliżu Nałęczowa, Puław i Lublina, + dobrze rozwinięta sieć wodociągowa, + funkcjonująca oczyszczalnia ścieków w Wąwolnicy, + wysoki stopień telefonizacji gminy (przewodowej i komórkowej), + wystarczający poziom elektryfikacji gminy, + możliwość wygospodarowania terenów pod działalność gospodarczą 	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczający rozwój sieci kanalizacji sanitarnej, - niezadawalający stan nawierzchni dróg przebiegających przez gminę, - niewystarczająca ilość chodników, - brak komunikacji na obszarach wiejskich i duża odległość od głównych szlaków komunikacyjnych - brak zakładów utylizacji odpadów w gminie,,
<i>Szanse</i>	<i>Zagrożenia</i>
<ul style="list-style-type: none"> + wykorzystanie środków finansowych dostępnych w ramach funduszy strukturalnych UE, + poprawa nawierzchni oraz dobre oznakowanie dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich przebiegających przez gminę, + poprawa dostępności komunikacyjnej gminy, 	<ul style="list-style-type: none"> - trudności w pozyskiwaniu środków finansowych na realizację zadań oraz rosnące koszty inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej, - postępujące zużycie elementów sieci infrastruktury technicznej.

4.2.4. Gospodarka

ANALIZA SWOT – GOSPODARKA	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> + atrakcyjne położenie gospodarcze (Lublin, Puławy) – dobre rynki zbytu, + dobrze rozwinięte rolnictwo, + dobrze rozwinięte usługi i handel (często rodzinny) + malejąca liczba zarejestrowanych bezrobotnych, + dostępna siła robocza, + wzrastająca aktywność gospodarcza w kilku wsiach, + niskie podatki. 	<ul style="list-style-type: none"> - rozdrobnienie gospodarstw rolnych, - brak przetwórstwa rolno – spożywczego, - mało miejsc pracy na terenie gminy, - stosunkowo wysokie bezrobocie, - brak znaczących inwestycji zewnętrznych i niski udział kapitału zagranicznego, - niewystarczająca ilość uzbrojonych terenów do aktywizacji gospodarczej, - brak wysoko wykwalifikowanych pracowników - niewielki budżet inwestycyjny gminy i wysoki poziom tzw. „sztywnych” wydatków.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> + wzmocnienie kooperacji między rolnikami i powstawanie grup producenckich, + wykorzystanie potencjału aktywności gospodarczej do tworzenia nowych podmiotów gospodarczych + rozwój przedsiębiorstw sektora rolno-spożywczego, + tworzenie większych gospodarstw rodzinnych, + wyznaczenie terenów inwestycyjnych i ich zbrojenie techniczne, + pozyskanie inwestorów zewnętrznych, + promocja gminy. 	<ul style="list-style-type: none"> - niestabilna polityka podatkowa i finansowa państwa, -odpływ wysoko wykwalifikowanych kadr z gminy i kraju, -brak znaczącej bazy przetwórczej i przechowalni barierą dla rozwoju najsilniejszych gałęzi rolnictwa, - nieopłacalność produkcji rolnej, - uzależnienie dochodów znacznej liczby mieszkańców od warunków pogodowych i wysokości plonów, - brak promocji gminy.

5. Analiza strategiczna rozwoju Gminy Wąwolnica

Planowanie strategiczne jest przemyślanym, metodycznym sposobem zarządzania, prowadzącym w dłuższej perspektywie do rozwiązania najważniejszych problemów oraz wykorzystania najważniejszych atutów, przy uwzględnieniu szans i zagrożeń. Planowanie strategiczne oparte zostało o przeprowadzoną uprzednio technikę analizy SWOT, co

pozwoili dostrzec mocne i słabe strony gminy, a także rozpatrzyć szanse i zagrożenia stojące przed jednostką.

Wynik analizy ma odzwierciedlenie w takim, a nie innym ułożeniu celów strategicznych dokumentu. Uznano przy tym, że cele strategiczne pomagają gminie skoncentrować wysiłki na kwestiach wpływających w największym stopniu na rozwój Gminy Wąwolnica. Cele strategiczne wskazują, w jaki sposób gmina ma funkcjonować i rozwijać się, aby zaspokoić potrzeby mieszkańców oraz osiągnąć zamierzone cele rozwojowe.

Sformułowane cele strategiczne są metodycznym zaadaptowaniem wizji rozwojowych, będących wynikiem przemyśleń mieszkańców i władz jednostki. Duży stopień ogólności wizji, wyraz pragnienia obywateli oraz chęci dążenia do stanu zamierzonego, przybrał na etapie hierarchizacji celów formę celów strategicznych (ogólnych). Konkretyzacją celów strategicznych są cele szczegółowe (operacyjne), powstałe w kolejnym etapie procesu przygotowania strategii.

Cele stanowią przekładnik dla misji rozwoju gminy. Wyrażane są ogólnie, jako funkcje definiujące potrzeby, które powinny być zrealizowane w określonym czasie. Cele opisują kierunek, w jakim powinien dokonywać się rozwój Wąwolnicy oraz spełniają dwa podstawowe warunki:

- są osadzone w realiach funkcjonowania gminy,
- wyznaczają tylko te działania, które rzeczywiście mogą zostać spełnione.

Cele strategiczne zostały wyznaczone w oparciu o:

- diagnozę stanu istniejącego,
- analizę mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (SWOT).

Każdej z analizowanych kwestii przypisano odpowiadające im uwarunkowania zewnętrzne – kluczowe szanse i zagrożenia tkwiące w otoczeniu gminy, mogące mieć pozytywny lub negatywny wpływ na tempo dalszego rozwoju jednostki.

Niezwykle istotnym elementem strategii jest wyznaczenie misji, jako swego rodzaju drogowskazu o najwyższym stopniu ogólności. Misja strategiczna jest odzwierciedleniem dążenia do wartości nadrzędnych, a cele strategiczne są narzędziami umożliwiającymi zbliżanie się do założonego ideału. Misja jest określana najogólniej jako:

- posłannictwo pełnione przez osobę lub organizację, które dotyczy wykonania specjalnego zadania,
- charakterystyczna rola do spełnienia przez firmę wyrażająca jej odrębność (tożsamość organizacji, **sens istnienia**).

W odróżnieniu od misji, wizja jest **opisem wizerunku instytucji w stosunku do odległej przyszłości**, określającym wynik rozwoju tej instytucji przy założeniu możliwie najlepszych uwarunkowań. Wizja to ponadto:

- wyobrażenie przedstawiające obraz rzeczywistości w bliższej lub dalszej perspektywie czasowej,
- koncepcja modelowa przyszłej organizacji, funkcjonowania i pożądanego rozwoju firmy określona przez aspirację i twórczą wyobraźnię firmy (także kierownictwa, członków organizacji).

Wobec ograniczonych środków finansowych będących w dyspozycji mieszkańców i władz gminy, liczba celów szczegółowych została ograniczona do najbardziej możliwych do zrealizowania. Celom szczegółowym przyporządkowane zostały mierniki ich realizacji, pozwalające na monitorowanie oraz nadzór nad realizacją Strategii.

5.1. Misja i wizja Gminy Wąwolnica

Misja rozwoju jest to - ujęta w sposób syntetyczny - deklaracja intencji władz samorządowych, co do kierunków przyszłego rozwoju gminy. Określa ona przyszłościowy obraz gminy oraz informuje o wspólnych wartościach i przekonaniach leżących u podstaw podejmowania określonych działań. Misja rozwoju ma istotną wartość informacyjną zarówno dla mieszkańców gminy, podmiotów gospodarczych, jak i dla jej otoczenia. Określa „to, co chcemy osiągnąć w określonym horyzoncie czasu”, bynajmniej nie w oparciu o marzenia i wizje, lecz o własne zasoby i możliwości rozwoju (silne i słabe strony gminy) oraz warunki stworzone przez otoczenie (szanse i zagrożenia rozwojowe). Wśród podstawowych przesłanek rozważanych przy formułowaniu deklaracji misji rozwoju wymienić należy dążenie do:

- tworzenia optymalnych warunków dla rozwoju gospodarki lokalnej, w tym wspierania drobnej przedsiębiorczości,
- ochrony istniejących zasobów przyrodniczych i kulturowo-historycznych, dążenie do zrównoważonego rozwoju (tzw. ekorozwoju),
- lepsze zaspokajanie potrzeb mieszkańców.

Przedstawiona w dokumencie misja Gminy Wąwolnica stanowi odzwierciedlenie opinii mieszkańców gminy oraz władz gminnych, będąc wynikiem pewnego kompromisu i przeniesienia wyrażanych potrzeb na możliwie wysoki stopień ogólności.

**PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWYCH. GMINA WĄWOLNICA TO OBSZAR BEZPIECZNY I
SPRZYJAJĄCY NOWEMU ROZWOJOWI RÓŻNYCH FORM TURYSTYKI POBYTOWEJ I
KULTUROWEJ**

Wizje rozwojowe zostały pogrupowane według właściwego zaszeregowania do obszarów problemowych, wskutek czego wyznaczono **3 cele strategiczne**.

- I. Cel I. Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej,**
- II. Cel II. Wsparcie lokalnej gospodarki,**
- III. Cel III. Rozwój usług dla mieszkańców.**

Uszczegółowieniem celów strategicznych są odpowiadające im cele operacyjne, przedstawione w kolejnych podrozdziałach Strategii. Każdy z celów strategicznych został ponadto scharakteryzowany, w oparciu o przeprowadzoną wcześniej diagnozę oraz wyniki analizy SWOT.

5.2. Cele operacyjne strategii rozwoju gminy

Cele operacyjne stanowią rozwinięcie celów strategicznych i charakteryzują się bliższym od nich horyzontem czasowym. Realizacja celów operacyjnych warunkuje osiągnięcie strategicznych celów rozwoju. Powinny one zostać sformułowane w taki sposób, aby były osiągalne i mierzalne. Do każdego z celów operacyjnych przypisano konkretne **zadania**, których realizacja planowana jest w latach 2007-2015.

Zadania to konkretne zamierzenia i przedsięwzięcia, które w całości lub w części realizują jeden lub więcej celów operacyjnych.

5.3. Cel nr I - Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej oraz jego cele operacyjne

Stan infrastruktury technicznej i społecznej w Gminie Wąwolnica wymaga poprawy, a istniejące już elementy wymagają rozbudowy i polepszenia ich funkcjonalności. Część sieci wymaga koniecznej modernizacji i dostosowania do potrzeb obecnych – projektowane

niejednokrotnie kilkadziesiąt lat temu nie spełniają wymaganych standardów. Stan infrastruktury stanowi jeden z podstawowych elementów wpływających na odczuwany przez ludność komfort życia w jednostce. Stopień wyposażenia w podstawowe media (wodociąg, kanalizacja, sieć gazowa, sieć elektryczna) oraz stan dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich jest ponadto jednym z decydujących czynników warunkujących zdolność jednostki do przyciągania inwestorów zewnętrznych.

Równie istotne, jak poprawa stanu infrastruktury technicznej, jest polepszenie jakości funkcjonującej infrastruktury społecznej. Analiza potrzeb w tym obszarze wskazuje wyraźnie na konieczność rozbudowy i modernizacji bazy oświatowej oraz stworzenie warunków do zaspokajania potrzeb kulturalnych mieszkańców gminy.

Cel strategiczny nr I. Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej

Cele operacyjne

1. Inwestycje w infrastrukturę techniczną

1.1. Inwestycje w infrastrukturę drogową

Zadania

- 1.1.1. Budowa dróg na terenie gminy,
- 1.1.2. Modernizacja ulic w Wąwolnicy
- 1.1.3. Budowa dróg dojazdowych w Gminie Wąwolnica,

1.2. Inwestycje w infrastrukturę sanitarną

Zadania

- 1.2.1. Modernizacja i rozbudowa oczyszczalni ścieków,
- 1.2.2. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w Gminie,
- 1.2.3. Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie Gminy,
- 1.2.4. Rozbudowa sieci wodociągowej i budowa ujęć wody na terenie Gminy.

Przykładowe wskaźniki:

- Długość wybudowanych / zmodernizowanych dróg w ciągu roku,
- Liczba gospodarstw podłączonych do sieci kanalizacyjnej / wodociągowej/ w ciągu roku,
- Ilość ścieków odprowadzonych i oczyszczonych w ciągu roku.

2. Inwestycje w infrastrukturę społeczną

Zadania:

- 2.1. Remont budynków użyteczności publicznej (w tym: Biblioteka Publiczna, budynki szkolne),

Przykładowe wskaźniki:

- Liczba wyremontowanych budynków szkolnych w czasie realizacji strategii,
- Liczba budynków użyteczności publicznej poddanych termomodernizacji,

5.4. Cel nr II – Wsparcie lokalnej gospodarki

Dobrze rozwinięta struktura działalności gospodarczej stanowi istotny czynnik rozwojowy każdej jednostki terytorialnej. Należy dążyć do wykorzystania potencjału aktywności gospodarczej mieszkańców Gminy Wąwolnica, poprzez stworzenie dogodnych warunków funkcjonowania przedsiębiorczości. Proponuje się wzmocnienie i aktywizację trzech obszarów gospodarowania, jako podstaw gospodarczego rozwoju gminy:

- rolnictwo indywidualne i spółdzielcze oraz przetwórstwo rolno-spożywcze,
- przedsiębiorstwa prywatne – prowadzone przez mieszkańców gminy oraz potencjalni inwestorzy zewnętrzni,
- turystyka – turystyka aktywna i agroturystyka.

Zwiększenie liczby działających przedsiębiorstw oraz podniesienie stopnia ich dochodowości pozwoli zwiększyć dochody Gminy z tytułu podatku od osób prawnych. Dużą wagę przykładają się do wzmocnienia sektora rolnego, jako naturalnego źródła dochodów mieszkańców gminy. Poprawa sytuacji w rolnictwie Gminy Wąwolnica nie jest możliwa w obecnym stanie rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego oraz niewystarczającej dochodowości działalności rolnej.

Proponuje się ponadto wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego gminy, poprzez rozwój działalności agroturystycznej oraz coraz popularniejszej turystyki aktywnej (wędkarstwo, narciarstwo itp.). W perspektywie okresu realizacji strategii planuje się zwiększenie rocznej liczby turystów odwiedzających obszar gminy. Omawiana forma turystyki jest odzwierciedleniem naturalnego potencjału Gminy Wąwolnica w tym zakresie. Przychody z działalności agroturystycznej stanowiąc mają w zamyśle dodatkowe, ważne źródło dochodu rolników indywidualnych oraz pośrednio wpływać na zwiększenie obrotów funkcjonujących punktów handlowych.

Rozwój turystyki nie jest możliwy bez właściwej, dobrze zaplanowanej polityki promocyjnej. Działania w zakresie informacji i promocji Gminy Wąwolnica stanowią jeden z poniższych celów operacyjnych.

Cel strategiczny nr II. Wsparcie lokalnej gospodarki

1. Rozwój turystyki, agroturystyki i turystyki aktywnej

Zadania:

- 1.1. Inwestycje związane z organizacją ruchu turystycznego,
- 1.2. Rewitalizacja płyty rynku w Wąwolnicy,
- 1.3. Przygotowanie terenów w Celejowie pod budowę term (uwarunkowane pozytywnymi wynikami odwiertów).

Wskaźniki:

- Liczba turystów odwiedzających Gminę Wąwolnica rocznie,
- Długość oznakowanych szlaków pieszych i rowerowych rocznie,
- Lość zrewitalizowanych obiektów.

2. Promocja Gminy Wąwolnica

Zadania:

- 2.1. Opracowanie i realizacja strategii promocji gminy,
- 2.2. Rozwój idei partnerstw krajowych i międzynarodowych, poprzez poszukiwanie jednostek samorządu terytorialnego w kraju i zagranicą i podpisywanie umów partnerstwa.

Wskaźniki:

- Opracowana strategia promocji gminy,
- Ilość nowych umów partnerstwa podpisanych z gminami zagranicznymi, w okresie realizacji strategii.

5.5. Cel nr III – Rozwój usług dla mieszkańców

Wzrost poziomu życia mieszkańców jest wartością trudnomierzalną. Na odczuwanie komfortu bądź dyskomfortu życia wpływ mają czynniki obiektywne i subiektywne. Do czynników obiektywnych zaliczyć można łatwy dostęp do urządzeń infrastruktury technicznej i społecznej, poziom zamożności jednostek, możliwości kształcenia stworzone dla mieszkańców. Czynniki subiektywne są trudniej namacalne i wiążą się najczęściej z zaspokajaniem potrzeb wyższego rzędu – potrzeb kulturalnych, edukacyjnych, atrakcyjnym wykorzystaniem czasu wolnego itp. Nie jest możliwe analityczne wydzielenie celów mających wyłączny wpływ na poczucie wzrostu poziomu życia mieszkańców, bez częściowego przynajmniej odniesienia do pozostałych celów strategicznych. Realizacja zadań w ramach Celów I i II ma istotny wpływ na odczuwanie komfortu życia, a komfort jest częściowo pochodną odczuć płynących z realizowanych przedsięwzięć. Cele operacyjne przedstawione w ramach tego celu strategicznego odnoszą się głównie do zagadnień dotąd nieporuszonych, jak walka z ubóstwem, zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i inne.

Cel strategiczny nr III. Rozwój usług dla mieszkańców

Cele operacyjne:

1. Działalność na rzecz zwiększenia dochodów mieszkańców gminy i ograniczania obszarów biedy

Zadania:

- 1.1. Pobudzenie aktywności zawodowej mieszkańców,
- 1.2. Pomoc grupom ludności wymagającym opieki – starsi, niepełnosprawni, rodziny wielodzietne, matki samotnie wychowujące dzieci,
- 1.3. Wsparcie powstawania i rozwoju małych przedsiębiorstw lokalnych.

Wskaźniki:

- Stopa bezrobocia w gminie na koniec każdego roku realizacji strategii,
- Liczba odbiorców świadczeń pomocowych na koniec każdego roku realizacji strategii,
- Liczba firm powstałych w gminie w okresie realizacji strategii.

2. Stworzenie warunków rozwoju działalności kulturalnej

Zadania:

- 2.1. Opracowanie kalendarza imprez kulturalnych
- 2.2. Promocja kultury lokalnej i regionalnej.

Wskaźniki:

- Liczba imprez kulturalnych organizowanych w ciągu roku,
- Opracowana koncepcja kalendarza imprez kulturalnych oraz strategia promocji kultury miejscowej.

3. Działalność na rzecz sportu i rekreacji

Zadania:

- 3.1. Wyposażenie Gminy w niezbędne obiekty i urządzenia sportowe
- 3.2. Opracowanie programu imprez sportowo-rekreacyjnych, w celu zaangażowania mieszkańców Gminy w czynne uprawianie sportu.

Wskaźniki:

- Liczba osób uczestniczących w badaniach profilaktycznych organizowanych w gminie w ciągu roku,
- Liczba imprez sportowo-rekreacyjnych organizowanych w ciągu roku.

4. Poprawa bezpieczeństwa publicznego

Zadania:

- 4.1. Wsparcie służb mundurowych funkcjonujących w gminie (policja, straż pożarna),
- 4.2. Promocja programu ochrony sąsiedzkiej.

Wskaźniki:

- Ilość sprzętu zakupionego ze środków gminnych dla miejscowych służb mundurowych (głównie dla straży pożarnej) w okresie realizacji strategii,
- Liczba rodzin uczestniczących w programie ochrony sąsiedzkiej w ciągu roku.

5.6. Źródła finansowania

Zadania realizowane będą w znacznej części przy współfinansowaniu środków Unii Europejskiej. W montażu finansowym uwzględniony zostanie udział własny – budżet gminy oraz środki prywatne i inne. Szczegółowe źródła finansowania zadań przedstawione zostaną w Wieloletnim Programie Inwestycyjnym opracowanym na podstawie niniejszej strategii.

5.7. Krótki opis konsultacji społecznych

Podczas opracowywania Strategii Rozwoju Gminy Wąwolnica na lata 2007-2015 przeprowadzono konsultacje społeczne z mieszkańcami i przedsiębiorcami na terenie gminy. W miesiącach luty – kwiecień br. w każdym z siedemnastu sołectw odbyło się zebranie wiejskie, na którym dyskutowane były kierunki rozwoju i zadania konieczne do zrealizowania. Konsultacje odbywały się również na sesjach Rady Gminy Wąwolnica.

6. Monitorowanie realizacji strategii

Kluczowe znaczenie w monitorowaniu i stymulowaniu realizacji Strategii posiada Wójt. Dodatkowo w monitorowaniu uczestniczyć będzie horyzontalny zespół zadaniowy do spraw realizacji Strategii. Główną jego rolą będzie monitorowanie przebiegu realizacji zadań zawartych w dokumencie oraz ewentualne interweniowanie w przypadku stwierdzenia opóźnień lub nieuzasadnionej rezygnacji z realizacji zadania i w razie potrzeby aktualizowanie Programu w zakresie dostosowania go do zmieniających się uwarunkowań.

Do monitorowania, oceny realizacji programu, jego aktualizacji służyć będzie system współpracy pomiędzy podmiotami Strategii oraz osiągnięte wskaźniki produktów.

W celu monitorowania wdrażania Strategii i oceny jego efektywności w stosunku do ustalonych celów, konieczne jest ustalenie zestawu wskaźników. Decyzje w tej sprawie powinny być podejmowane jeszcze przed rozpoczęciem wdrażania Strategii lub we wczesnej fazie jego realizacji tak, aby odpowiednie dane mogły zostać zebrane. W większości przypadków można im przypisać poziomy celów, które ogólnie odpowiadają celom dokumentu.

Możemy wyróżnić następujące poziomy wskaźników:

- **wskaźniki wkładu** dotyczą przyznanego budżetu na każdym poziomie pomocy. Wskaźniki **finansowe** są wykorzystywane do monitorowania postępów w ramach (rocznych) zobowiązań i wypłat funduszy dostępnych dla danego działania w stosunku do jego dopuszczalnych kosztów.
- **Wskaźniki wyników** odnoszą się do działalności. Są one mierzalne w jednostkach fizycznych lub monetarnych (np. długość zbudowanej drogi, liczba przedsiębiorstw, które otrzymały wsparcie finansowe).
- **Wskaźniki rezultatu** odnoszą się do bezpośredniego efektu spowodowanego przez działanie. Dostarczają one informacji o zmianach np. w zachowaniu, zdolności i efektywności bezpośrednich beneficjentów. Wskaźniki te mogą być wyrażane w jednostkach fizycznych (np. skrócenie czasu podróży, liczba uczestników, którzy ukończyli szkolenie, liczba wypadków drogowych, etc.) lub finansowych (wzrost zasobów sektora prywatnego, obniżenie kosztów transportu).
- **Wskaźniki wpływu** odnoszą się do konsekwencji Strategii wykraczających poza jej bezpośrednich beneficjentów. Można zdefiniować dwa typy wpływu: wpływ bezpośredni,

to te efekty, które występują po upływie pewnego czasu, ale bezpośrednio wiążą się z podjętymi działaniami; wpływ globalny to efekty w długim okresie, oddziałujące na szerszą populację. Badanie tego wpływu jest złożone, a określenie przejrzystych relacji przyczynowo-skutkowych często bardzo trudne.

Wskaźniki skuteczności, efektywności i wykonania

W ogólnym zarysie, aby działanie mogło być przedmiotem szczegółowej oceny, ewaluacja musi dotyczyć całego zespołu specyficznych kwestii. Rysunek przedstawia jak te zagadnienia sytuują się w ramach danego Planowania.

Zestawienie: **Zagadnienia specyficzne dla ewaluacji**

- **Odpowiedniość (adekwatność):** *Do jakiego stopnia cele Strategii są odpowiednie do zmieniających się potrzeb i priorytetów na poziomie krajowym i ewolucyjnym?*
- **Efektywność:** *W jaki sposób zasoby (wkład) zostały przetworzone na wyniki i rezultaty?*
- **Skuteczność:** *Do jakiego stopnia Strategia przyczynia się do osiągnięcia jego szczegółowych i ogólnych celów?*
- **Użyteczność:** *Czy Strategia przyczyniła się do zaspokojenia potrzeb grup docelowych lub społecznych?*
- **Trwałość:** *Jakie są szanse, że zmiany (lub wytworzone dobra) będą trwałe po zakończeniu realizacji Strategii?*

Przy użyciu wskaźników zdefiniowanych wyżej możemy zmierzyć takie zagadnienia jak skuteczność i efektywność.

- Skuteczność porównuje to, co zostało zrobione z tym, co początkowo zostało zaplanowane, tzn. porównuje wyniki, rezultaty i/lub wpływ rzeczywisty z oczekiwanym.
- Efektywność określa relację pomiędzy wynikami, rezultatami i/lub wpływem a wkładem (zwłaszcza środkami finansowymi) wykorzystanym do ich osiągnięcia.

Wielkości efektywności i skuteczności mogą więc być wyliczone dla każdego etapu Strategii lub działania, tzn. dla wyników, rezultatów i wpływu. Te wielkości pozwalają porównać to co zostało osiągnięte z tym, co było zaplanowane (skuteczność) oraz ze

środkami, które zostały wykorzystane (efektywność). Te wskaźniki dostarczają użytecznych informacji dla zarządzających Strategią oraz dla przeprowadzających ewaluację, pomagając w podejmowaniu lepszych decyzji dotyczących Planowania lub jego kolejnej edycji.

Dane „wejściowe” odnoszą się do wielkości początkowych, w stosunku do których mierzone następnie są wskaźniki wpływu. Powinny one być ustalane w odniesieniu do celów dokumentu i mogą zawierać, między innymi, początkową liczbę miejsc pracy w przemyśle w regionie lub aktualną liczbę prywatnych inwestycji w danym sektorze lub przemyśle. W praktyce, często spotyka się spore braki w dostępności danych dotyczących niektórych istotnych obszarów, zwłaszcza dla małych i średnich przedsiębiorstw (MSP).

Dane wejściowe są niezbędne jeśli wskaźniki dokumentu mają mieć jakiegokolwiek znaczenie. Dla przykładu, jeśli celem danego działania jest wzrost liczby MSP w regionie, najbardziej odpowiednią daną wyjściową będzie liczba MSP w tym regionie w momencie rozpoczęcia Planu. Gdy dysponujemy tą informacją, będzie możliwe obliczenie, bardzo precyzyjne, że np. 20% przedsiębiorstw działających w danym regionie kwalifikujących się do pomocy skorzystało ze wsparcia w ramach funduszy strukturalnych.

W miarę realizacji Strategii istnieje możliwość pogłębienia i uzupełnienia tych informacji. Ustalanie danych wejściowych powinno być przeprowadzane w taki sposób, by odpowiednio odzwierciedlić cele zawarte w danym Planie. W niektórych przypadkach może być użyteczne zebranie specyficznych danych dotyczących beneficjentów Strategii, np. MSP. Bardziej szczegółowe wskaźniki, dotyczące przemysłu, wielkości lub płci mogą dostarczyć pełniejszego opisu beneficjentów i pozwolić na porównanie ich z efektami wcześniejszych działań lub z działaniami podejmowanymi w innych regionach.

Głównym źródłem dla większości danych wejściowych są oficjalne statystyki. Czasem jednak te źródła mogą powodować pewne problemy, takie jak:

- niedostępność danych na odpowiednim poziomie geograficznym;
- opóźnienia w publikowaniu danych (dla przykładu, Eurostat, dane dotyczące PKB na osobę są publikowane dwu/trzyletnim opóźnieniem);
- braki w oficjalnych statystykach w odniesieniu do potrzeb Planu (dla przykładu, w oficjalnych statystykach może nie znajdować się rozróżnienie na pracowników zatrudnionych w pełnym i niepełnym wymiarze pracy);
- brak danych dostatecznie szczegółowo rozbitych na poszczególne sektory.

Obowiązkiem instytucji odpowiedzialnej za zadanie monitorowania, czyli władz zarządzających, jest określenie, na podstawie istniejących priorytetów i zdolności, struktury

systemu monitorowania i takiego **poziomu szczegółowości**, który zapewni przeprowadzanie monitorowania zgodnego z potrzebami różnych grup użytkowników.

Należy zapewnić regularne monitorowanie postępów rzeczowych i finansowych podejmowanych działań i, o ile to możliwe, również rezultatów. Pomimo że środki administracyjne i zarządcze stanowią ważnych czynnik, również rezultaty powinny być monitorowane, przynajmniej dla najbardziej istotnych dla Strategii działań.

Ocena szczegółowego wpływu (w kategoriach celów szczegółowych) może się rozpocząć dopiero, gdy system monitorowania dostarczy **odpowiednich informacji** na temat postępów w realizacji oraz odpowiadających im rezultatów (efekty natychmiastowe oraz pośrednie wobec zatrudnienia, bezpośrednie zatrudnienie uczestników po zakończeniu szkolenia). Działanie systemu monitorowania powinno wyrażać to stopniowe podejście, biorąc pod uwagę zarówno specyficzne okoliczności i potrzeby, jak również poziom zasobów dostępnych do podjęcia tych działań.

6.1. Ocena efektywności wdrażania oraz aktualizacja strategii

Zaleca się skwantyfikowanie celów i związanych z nimi wskaźników odpowiadających Planom, priorytetom i działaniom. W przeciwnym razie niemożliwe będzie określenie do jakiego stopnia osiągane są początkowe cele. Dane pozwalające na skwantyfikowanie celów Planu zazwyczaj są dostępne. Nieuchronnie, jak we wszystkich zadaniach związanych z przewidywaniem, będzie w tej sytuacji wymagany, oprócz przetwarzania danych, element oceny. Kwantyfikacja powinna opierać się na danych wyjściowych i odnosić się do wartości miernika (benchmarku) uzyskanego z wcześniejszego monitorowania i ewaluacji, na przykład koszt utworzenia lub utrzymania jednego miejsca pracy w danym sektorze.

Zadanie ewaluacji każdej Strategii może być podzielone na trzy etapy: ewaluację *ex-ante*, w połowie okresu i *ex post*. Na każdym z tych etapów ewaluacja musi odnieść się do specyficznych zagadnień związanych z wykonywaniem Strategii. Wskaźniki stanowią więc główne źródło informacji, na których opiera się ewaluacja, ale jednocześnie same są przedmiotem specyficznej oceny na różnych etapach.

Ewaluacja *ex-ante* powinna odnosić się do następujących elementów:

- Powiązania i spójności pomiędzy celami ogólnymi, celami szczegółowymi i działaniami, które powinny być zawarte w uzupełniającym dokumencie Planowym;
- Istnienia i odpowiedniości wskaźników wyników, rezultatów i wpływu na każdym poziomie pomocy;

- Wiarygodności poziomu kwantyfikacji celów.
- Przeprowadzający ewaluację powinni odgrywać aktywną rolę w podnoszeniu jakości systemu wskaźników.

Ewaluacja w połowie okresu powinna badać stopień osiągniętej skuteczności na podstawie wskaźników zebranych w toku monitorowania oraz ocenić jakość i odpowiedniość tych wskaźników.

Ewaluacja ex post pozwala, na podstawie końcowych danych uzyskanych poprzez monitorowanie, na porównanie celów oczekiwanych z celami rzeczywiście osiągniętymi (włącznie z wpływem).

Biorąc pod uwagę, że prawdopodobnie nie jest możliwe uzgodnienie jednej definicji „ewaluacji”, która cieszyłaby się powszechną aprobatą, identyfikuje się pewne kluczowe elementy, które powinny charakteryzować ewaluację:

- **ewaluacja powinna być *analityczna*** – powinna opierać się na uznawanych technikach badawczych;
- **ewaluacja powinna być *systematyczna*** – wymaga dokładnego zaplanowania i spójnego wykorzystywania wybranych technik;
- **ewaluacja powinna być *rzetelna*** – ustalenia ewaluacji powinny być podobne w przypadku przeprowadzania jej przez różnych ewaluatorów mających dostęp do tych samych danych i wykorzystujących te same metody analizy danych;
- **ewaluacja powinna być *skoncentrowana na problemach*** – ewaluacja powinna odnosić się do istotnych problemów dotyczących Planu, mianowicie jego trafności, efektywności i skuteczności;
- **ewaluacja powinna być *przydatna dla użytkowników*** – oznacza to po prostu, że ewaluacja powinna być zaprojektowana i wdrażana w taki sposób, który zapewni dostarczenie użytecznych informacji dla osób podejmujących decyzje, w zależności od okoliczności politycznych, ograniczeń projektu oraz dostępnych zasobów.

Głównym celem przeprowadzania ewaluacji Strategii jest oczywiście jej ulepszenie. Ewaluację można także przeprowadzić z zamiarem określenia efektów Strategii dla społeczeństwa lub wsparcia osób podejmujących decyzję w wyrobieniu sobie opinii na temat wartości dokumentu. Rozróżnia się trzy podstawowe przyczyny ewaluacji:

- usprawnienie zarządzania;
- dla celów odpowiedzialności;
- wsparcie alokacji zasobów finansowych.

Ewaluacja ex-post i w połowie okresu często podejmowana jest dla **celów zarządzania**, np. w celu ocenienia i usprawnienia wdrażania Planu. Z zasady osoby zaangażowane w zarządzanie Planem powinny wiedzieć jakie są jego silne i słabe strony, jak może on być usprawniony, jakie aspekty Planu funkcjonują prawidłowo, a jakie nie i jaki jest stosunek klientów, pracowników i innych osób do realizowanej Strategii. Może to doprowadzić osoby odpowiedzialne za zarządzanie i podejmowanie decyzji do powtórzenia przemyślenia problemów, które leżą u podłoża dokumentu.

Odpowiedzialność jest kolejnym ważnym powodem przeprowadzania ewaluacji, zwłaszcza w kontekście UE, gdzie staje się ona coraz częściej obowiązkiem wynikającym z przepisów prawa. Przeprowadzeniem ewaluacji zainteresowani są zarówno zwolennicy, jak i przeciwnicy Strategii, a także przeciętni obywatele. Ewaluacja przeprowadzana dla celów odpowiedzialności koncentruje się najczęściej na oddziaływaniu strategii (stopniu w jakim przyczynia się on do osiągnięcia zakładanych efektów) oraz na relacji jego efektów do kosztów (*value for money*) i ma na celu poprawę przejrzystości.

Ewaluacja może być wreszcie wykorzystywana w celu **poprawy alokacji zasobów finansowych** w ramach danej organizacji. W kontekście UE, powód ten jest ściśle związany z zagadnieniem odpowiedzialności.

Główne cele ewaluacji charakteryzuje się w sposób następujący:

- Cel poznawczy - głównym celem oceny (ewaluacji) w takim podejściu jest zwiększenie wiedzy zamawiającego oraz zainteresowanych partnerów na temat zasad działania Strategii lub projektu, poznanie wewnętrznych i zewnętrznych mechanizmów działających w Strategiach, uzyskanie informacji dotyczącej efektów, jego sukcesów i niepowodzeń itp. Wiedza uzyskana w trakcie oceny (ewaluacji) poznawczej ma pomóc w wypracowywaniu polityki i Strategii w danej dziedzinie. Ocena (ewaluacja), której głównym celem jest cel poznawczy jest także wykorzystywana w badaniach naukowych prowadzonych w dziedzinie, której dotyczy Plan będący przedmiotem oceny (ewaluacji);
- Cel instrumentalny - głównym celem oceny (ewaluacji) w podejściu instrumentalnym jest wykorzystanie jej wyników i rezultatów do podejmowania decyzji związanych z realizowanymi Strategiami. Cel instrumentalny wyraża się w dwojakiego rodzaju podejściu do oceny (ewaluacji). Przeprowadzenie oceny (ewaluacji)

Pracę zespołu ewaluacyjnego można podzielić na cztery etapy:

- **Strukturyzacja** - etap ten nie zawsze występuje przy realizacji zadania ewaluacyjnego. Jeśli cele oceny (ewaluacji) są zdefiniowane w precyzyjny

i jednoznaczny sposób, członkowie zespołu ewaluacyjnego mogą od razu przystąpić do drugiego etapu realizacji oceny - obserwacji. Jeśli jednak zakres zadań jest niejasny lub pewne kwestie związane z ocenianym Planem wymagają sprecyzowania, w początkowej fazie realizacji zadania ewaluacyjnego, konieczne jest między innymi określenie (ewaluacja ex-ante) lub przywrócenie logicznej struktury ocenianej Strategii.

- **Obserwacja** - na etapie tym dokonuje się określenia zakresu przedmiotowego i podmiotowego badań (np. z jakimi osobami należy przeprowadzić wywiad i na jaki temat) i na tej podstawie przystępuje się do zbierania danych i faktów związanych z oceną Strategii.
- **Analiza** - po zebraniu odpowiednich danych zespół ewaluacyjny wykorzystuje odpowiednie techniki w celu interpretacji danych, ich porównania oraz szacowania efektów Strategii.
- **Ocenianie** (ang. judgement) - w ostatnim etapie ewaluacji dokonuje się oceny efektów Planu w stosunku do określonych kryteriów (pytań ewaluacyjnych) oraz formułuje się syntetyczne wnioski i rekomendacje. Na tym etapie procesu ewaluacyjnego eksperci winni stwierdzić faktyczną jakość ocenianego Planu. W fazie oceniania określa się przykładowo, czy stworzoną w ramach ocenianego Planu liczbę miejsc pracy należy uznać za sukces Strategii czy też biorąc pod uwagę różne czynniki, mogła być ona znacznie wyższa.

Aktualizacja Strategii jest ważnym wymogiem aktywnej jej realizacji, umożliwia bowiem stwierdzenie, czy Strategia realizowana jest prawidłowo, a jej założenia nadal są aktualne.

Uaktualnianie Strategii powinno polegać na :

- analizowaniu raportów o sytuacji gospodarczej i społecznej gminy w sposób cykliczny,
- stałej kontroli i ocenie stanu środowiska przyrodniczego gminy i jej sąsiedztwa,
- sporządzaniu ekspertyz dla władz gminy dotyczących perspektyw rozwoju gminy,
- bieżącej kontroli stopnia realizacji Strategii i informacji o efektach podejmowanych działań,
- utworzeniu i aktualizacji danych gminnego banku danych o firmach, ofercie turystycznej, rekreacyjnej, ofertach pracy, osobach bezrobotnych, formach pomocy, możliwościach edukacji, źródłach finansowania rozwoju i promocji gminy,
- stworzeniu systemu wczesnego ostrzegania o nieprawidłowościach w rozwoju gminy

Oceny skuteczności realizacji Strategii dokonywać winien **raz do roku** zespół ekspertów powołany przez Gminę Wąwolnica

Zapisy Strategii mogą być modyfikowane w trybie właściwym dla jej uchwalenia.

7. Podsumowanie

Strategia Rozwoju Gminy Wąwolnica wskazuje podstawowe kierunki rozwoju jednostki samorządu terytorialnego. Wśród podstawowych problemów, z jakimi gmina musi się zmierzyć w okresie realizacji Strategii na pierwszy plan wysuwają się kwestie migracji ludności zamieszkującej ten obszar i wynikająca z tego malejąca liczba mieszkańców gminy oraz konieczność poprawy stanu gminnej infrastruktury technicznej. Niewielka skala jednostki oraz stosunkowo mały budżet wpływają na potrzebę poszukiwania zewnętrznych źródeł finansowania projektowanych przedsięwzięć, zwłaszcza w ramach funduszy strukturalnych UE. Konieczna jest poprawa stopnia absorpcji środków unijnych, z uwagi na niewystarczające wykorzystanie funduszy w latach 2004-2006. Istotność tej kwestii podkreślona została poprzez wyznaczenie właściwego, odrębnego celu strategicznego.

Korzystne zmiany, których wprowadzenie zakłada niniejsza strategia, możliwe są do zrealizowania przy aktywnym zaangażowaniu społecznym ze strony ludności i przy wykorzystaniu istniejącego potencjału ludnościowego. Zakłada się poprawę atrakcyjności turystycznej gminy, poprzez wykorzystanie walorów przyrodniczych oraz rozwój oferty agroturystycznej i dotyczącej turystyki aktywnej.

Realizacja Strategii pozwoli znacząco podnieść komfort życia mieszkańców Gminy Wąwolnica, co wpłynie bezpośrednio na pozytywną realizację misji jednostki, wskazanej w dokumencie.